

RECORDER

Magazine over Mediahistorie

**Radiobloopers
verzameld**

**75 jaar
Firato**

**De opkomst
van kabel-tv**

WIE MAAKTE DE
LOTTO-
MACHINE?

VAN DE REDACTIE

Welkom nieuwe lezers! Sinds het vorige nummer hebben we een record-aantal nieuwe abonnees bijgekregen. En dat is lang nog niet al het heugelijke nieuws. Benno Roozen, die lezers al kennen van *Jingleweb.nl* en *Het Complete Tunesboek*, is welkom geheten als nieuw lid van de redactie. Hij levert direct al twee mooie bijdragen voor dit nummer.

En ook het bestuur van de Stichting Omroephistorie, een van de drie uitgevers, is versterkt. Joop Daalmeijer neemt de voorzittershamer over van Ben Groenendijk en Manon van der Wal start als nieuwe secretaris. Het vernieuwde bestuur is zeer voortvarend aan de slag gegaan en vond nieuwe sponsors waarmee het voortbestaan van het blad weer gegarandeerd is. Veel leesplezier!

Op de cover:

Benno Roozen dook in de geschiedenis van de Lotto-trekkingsmachine. Lees verder op pagina 24.

04 60 jaar Hilversum 3
07 Biografie Ageeth Scherphuis
08 Henk Fortuin
11 Toen & Nu: VPRO-villa's
12 Dag over filmcollectieven
14 Radiobloopers
18 Kabeltelevisie - deel 1
22 VARA Studio II herleeft

27 Bral! en Echo Magazine
28 Carrièreswitch
30 VGO-katern
33 Herinneringen aan Firato
36 Amsterdams tv-feestje
38 Muziekschatten VARA 100
40 Nieuw binnen
44 In memoriam

RECORDER 2e Jaargang Oktober 2025

Recorder is een uitgave van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid, de Stichting Omroephistorie en de Vereniging VGOMedia. Recorder verschijnt viermaal per jaar en wordt gezonden naar personeel van Beeld & Geluid, contribuanten van de Stichting Omroephistorie en leden van de Vereniging VGOMedia.

Internet: Recordermagazine.nl
Contact: redactie@recordermagazine.nl

Redactie: Bas Agterberg, Liselotte Doeswijk (eindredacteur), Klaas Doornbos, Willem Hekhuis (coördinator VGO-katern), Jan Jaap Kassies, Dick Klees (corrector), Evert Kooij, Bas Nieuwenhuijsen, Benno Roozen, Alicia Tough (vormgever), Peter Veenendaal, Nico Warnaar, Arno Weltens.

Medewerkers aan dit nummer: Hans Beerekamp, Hylke Beerstra, Albert Bek, Harold Biervliet, Joost Huijsing, Ben Kolster, Harry Knipschild, Peter Schravemaker, Erwin Voorhaar, Jacky de Vries.

Beeldmateriaal: Beeld & Geluid, Liek Bouma, Robert Briel, Hans-Joachim Brösch, Bob Entrop, Eye, Jan Jaap Kassies, Dick Klees, Raymond Liefjes, Muziekschatten.nl, Nationaal Archief, PTT, Benno Roozen, Spaarnestad Photo, Arjan Sniijders, Erven Rudolf Spoor, TheaterSentiment.nl, Nico Warnaar.

Druk: Ten Herkel, Loosdrecht.

Rechten: De redactie streeft ernaar auteursrechtelijke aanspraken te honoreren.

Niet altijd vallen die te achterhalen. Wie meent rechten te kunnen doen gelden, melde zich.

Overname: Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie.

ISSN-0920-8003

Drs. P Brug

door Joost Huijsing

De meeste straatnaambordjes worden niet onthuld. Ze worden geplaatst: dan komt er een man van de gemeente, die graaft een gat, zet er een stalen paal in en bevestigt daar het bordje aan. Klaar.

Maar niet op vrijdag de dertiende in Weesp. Precies tien jaar na het overlijden van de naamgever. Het is juni 2025: op het water in nieuwbouwwijk Weesperluis is een drijvend podium opgebouwd. Daar wordt live-muziek gemaakt door een band met zang van Ivo de Wijs, Wilma Bakker en Erik van Muiswinkel. Die twee mannen horen tot het selecte groepje dat het oeuvre van Drs. P levend houdt. Zij zingen *Heen en weer* ter gelegenheid van de opening van de brug die vernoemd is naar de Doctorandus.

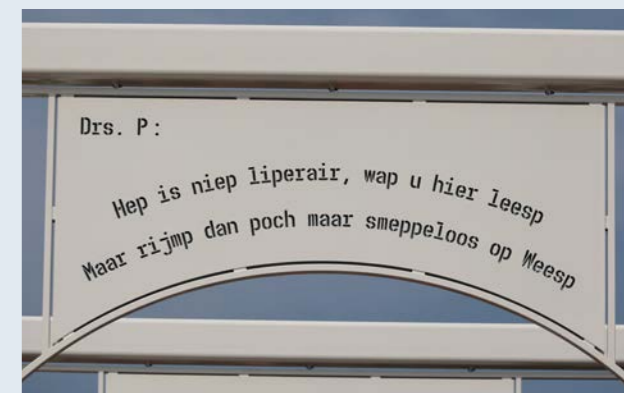
Waarom in Weesp? De Drs., die eigenlijk Heinz Polzer heette, kreeg ooit de vraag of er een woord was waar écht niks op rijmde. Weesp! Maar de woordkunstenaar was niet voor één gat te vangen. Hij kwam met een 'stunrijm':

Hep is niep liperair, wap u hier lees
Maar rijmp dan poch maar smeppeloos op Weesp

Is Drs. P echt een radio en tv-persoonlijkheid? Natuurlijk! Zijn doorbraak kwam in 1964 tijdens een televisie-uitzending van Willem Duys en later componeerde hij speciaal voor KRO-radio zijn befaamde groente- en fruitliederen. In Weesp werd ook de klassieker *Knolraap en lof, schorseneren en prei* gezongen. En meegezongen!

Heinz Polzer werd in 1919 geboren in Thun en behield zijn hele leven de Zwitserse nationaliteit. Voordat hij bekende Nederlander werd was hij reclameman, barpianist en vertaler. Pas na zijn 44e verjaardag leerden we hem kennen als dichter, zanger, schrijver, componist. En vooral als voorman van de plezierdichters. Niemand kon zo knap spelen met de Nederlandse taal als Drs. P. Omdat Polzer kinderloos stierf worden zijn auteursrechten beheerd door een stichting met een deftige naam, die meestal gewoon Het Heen- en Weerschap wordt genoemd. Op hun website wordt zijn succes omschreven: "Zijn populariteit ontleent Drs. P aan de combinatie van zijn keurige uiterlijk, kenmerkende stemgeluid, zijn plechtig-droogkomische zang- en verteltrant en bovenal de ongekende taalvaardigheid en ironische humor die hij in zijn nummers verwerkt."

Wie meer wil weten surft naar drsp.nl
Aanbevolen!

Joost Huijsing

Joost Huijsing is journalist en was jarenlang verbonden aan *Vroege Vogels*

60 jaar

Hilversum 3 begon als vrolijk gevarieerde puinhoop

Hilversum 3 bestond nog niet... tot 11 oktober 1965. Op die maandag kreeg Nederland er een derde publiek radiostation bij. Hilversum 3 moest luisteraars van 09:00 tot 18:00 uur vermaken met lichte muziek. Over wat onder lichte muziek werd verstaan, liepen de meningen uiteen. Het station, nu NPO 3FM, was in zijn jonge jaren een lappendeken van muziek- en programmagenres en een zorgenkindje in Hilversum.

door Evert Kooij

De toon was al op de eerste dag gezet door Anton Roosjen, voorzitter van de Nederlandse Radio Unie NRU - voorloper van de NOS. Bij de opening van het station zei Roosjen: "Men mag hier geen al te hoge verwachtingen koesteren."

Een andere spreker in de eerste minuten was minister Maarten Vrolijk (Cultuur, PvdA). "Er bestaat in ons land kennelijk behoefte aan een radionet van lichte aard. Deze zender brengt u lichte muziek ter begeleiding van uw dagelijkse bezigheden, en daarom zendt de zender uit tijdens werkuren."

Als vanzelfsprekend werd de wekelijkse zendtijd van 63 uur verdeeld over de publieke omroeporganisaties, al waren er in de centrumrechtse kabinetten De Quay en Marijnen stemmen opgegaan om nieuwe ruimte in de ether te bestemmen voor commerciële radio. Maar na de

val begin 1965 van het kabinet Marijnen, notabene over het omroepbeleid, was Den Haag daar nog niet aan toe.

Operette en schlagers

Als het de bedoeling was om het station meteen een eenduidige klank te geven, dan is daar niets van terechtgekomen. De lichte muziek was bij de ene omroep heel iets anders dan bij de andere; van jazz tot operette en schlagers tot Leger des Heilsmuziek. De omroepen maakten van het 'derde radionet' een verlengstuk van

hun programmering op Hilversum 1 en 2. Het moest in elk geval geen kopie worden van zeezender Radio Veronica, dat al vijf jaar uitzond en steeds meer rock 'n roll was geworden.

Arjan Sniijders (links) en Willem van Kooten

Arjan Sniijders

“Omroepen vroegen een culturele zender maar moesten plaatjes draaien”

De concurrent op zee had veel luisteraars van Hilversum weggesnoept. Wat de omroepen betrof moest Veronica verdwijnen, maar politiek Den Haag kon het daar niet over eens worden. Misschien kon een publieke muziekzender Veronica wel op de knieën krijgen. Volgens de eerder dit jaar overleden Willem van Kooten, programmaleider bij de zeezender toen Hilversum 3 begon,

zou Hilversum 3 er niet zijn gekomen als Veronica er niet was geweest. Tegen *Recorder* zei hij vorig jaar: "Hilversum 3 was in opdracht van politiek Den Haag gekomen enkel en alleen om Veronica het leven zuur te maken."

Mediajournalist Arjan Sniijders noemt dit een mythe die Veronica maar wat graag levendig hield. In 2015 schreef hij in *50 jaar 3 FM, van vrolijke puinhoop naar serious radio*: "De publieke omroep wilde een derde net met kunst en cultuur zoals BBC Radio 3. Maar de politiek had daar het geld niet voor." Een half jaar voor de komst van Hilversum 3 moest centrumrechts de regeringsmacht afstaan aan het centrumlinkse kabinet Cals die de knoop doorhakte: Hilversum kreeg zijn derde zender. Maar het moest niet te duur worden, voorwaarde was daarom dat de omroepen plaatjes gingen draaien. "Dat interesseerde de omroepverenigingen helemaal niets en zo ontstond de vrolijk gevarieerde puinhoop", zegt Sniijders.

Omroepen hoopten op meer geld

De omroepen telden hun zegeningen, de zendtijd ging niet naar andere (commerciële) partijen en ze hielden hun monopolie. In de eerste drie maanden had Hilversum 3 een 'voorlopige programmering'. De omroepen hoopten intussen dat ze van politiek Den Haag alsnog de 8,5 miljoen gulden zouden krijgen voor hun culturele zender.

Gedurende de 'voorlopige programmering' werden de programma's uitgezonden onder de vlag van de NRU. Na de korte nieuwsbulletins op de hele uren sprak een omroeper: "Dit is de zender Hilversum 3 met een programma voorbereid door de AVRO" (of VARA, NCRV en KRO; de VPRO deed in de eerste maanden nog niet mee). Arjan Sniijders: "Zo kon men verantwoording afschuiven op de NRU als het zou tegenvallen, maar toch de naam en identiteit van de omroep aan het programma verbinden als het wél succesvol zou blijken."

Onkunde en desinteresse

Een succes werd het station in de eerste jaren allerm minst. "Door onkunde en desinteresse," zei Van Kooten. Het bezoek van de Beatles aan Nederland in 1964 en het roemruchte optreden van de Rolling Stones in Scheveningen lagen op dag één van Hilversum 3 vers in het geheugen. Veronica haakte op de tijdgeest in en werd steeds meer een popzender die paste bij de jongerencultuur.

Op de eerste uitzenddag van Hilversum 3 stonden de Stones bij Veronica op één met *Satisfaction*, de Beatles op twee met *Help*. De eerste plaat op het nieuwe station was het instrumentale *Fanfare Rock* van Horst Fischer. Popmuziek werd wel gedraaid, maar mondjesmaat.

Wat de omroepen niet doorhadden was dat het publiek niet meer zat te wachten op de radio zoals die in de jaren 50 was. Sinds de opkomst van

de televisie was de dominante rol van het medium wezenlijk veranderd, zegt Snijders. De informatieve taak was minder belangrijk geworden. “De radio stond niet langer meer op tafel met het gezin er omheen, maar diende ter verpozing en vermaak en voor achtergrondmuziek. Deze veranderingen worden door de omroepdirecteuren begin jaren 60 volstrekt genegeerd.”

Beatles in de ban bij de NCRV

De ene omroep ging anders met moderne muziek om dan de andere. Skip Voogd (1933-2021), muzieksamensteller bij de NCRV kon daarvan meepraten. In de podcast *50 jaar 3FM – De Radioreeks* vertelde Voogd dat hij wel eens op het matje werd geroepen omdat hij nummers had uitgekozen met teksten die gevoelig lagen bij de protestants-christelijke achterban. *Crying in the chapel* van Elvis Presley had hij niet mogen draaien. “Ik begreep het niet, want het was een heel net liedje. Maar *chapel* was te katholiek. Toen John Lennon zei dat de Beatles populairder waren dan Jezus mochten we een paar maanden geen Beatles draaien.”

Aan het einde van het decennium kreeg Hilversum 3 voor het eerst een beetje kleur als popzender. Niet in de laatste plaats door toedoen van de eerder genoemde Van Kooten die Veronica had verlaten en in VPRO-zendtijd als Joost den Draaier *De Hilversum 3 top 30* ging presenteren. Het was een frame voor het station waar de omroepen hun muziekprogrammering naar believen aan konden ophangen.

Gouden tijden

Het was het begin van de weg omhoog. Aan het kwakken van het huidige NPO FM3 zou je niet zeggen dat het station gouden tijden heeft gekend. Het ging vooral beter toen de concurrentie uit zee in 1974 verdween. Want buiten de zeezenders was er nauwelijks concurrentie, in die tijd zond de regionale radio nog maar enkele uren per dag uit, er was nog geen commerciële radio en Radio 2 was nog niet de muziekzender die het nu is. Bovendien brachten de omroepen ondanks de verschillen geleidelijk meer eenheid in Hilversum 3.

Dat had NRU-voorzitter Roosjen in zijn openingstoespraakje niet voorzien toen hij zei dat de luisteraars geen al te hoge verwachtingen mochten koesteren. Maar hij zei ook: “Moge ons Nederlandse volk met uitzendingen op dit net ten besten worden gediend.”

Het programma van de eerste uitzenddag op 11 oktober 1965, zoals aangekondigd in de VARA *Gids*.

maandag 11 oktober

Hilversum 3 FM-kanaal 40, 99,8 MHz

NRU - KRO
 9.00 NIEUWSBERICHTEN.
 9.02 3M... MAANDAGMORGENMUZIEK
 10.00 NIEUWSBERICHTEN.
 10.02 VAN UUR TOT UUR.
 10.05 BETTY.
 11.00 NIEUWSBERICHTEN.
 11.02 VAN UUR TOT UUR.
 11.05 TOEDELLOE...
 12.00 NIEUWSBERICHTEN.
 12.02 VAN UUR TOT UUR.
 12.05 3M... MAANDAGMIDDAGMUZIEK
 1. Il fait trop beau pour travailler, Les Parisiennes. 2. Douce France, Orkest Caravelli. 3. Swahili papa, The Springfield. 4. Twinkle lullaby, Nelly Wijsbek. 5. You are my sunshine, The Norman Luboff Choir. 6. In oktober, Liesbeth List. 7. My cup of tea, Orkest Si Zentner. 8. Je ne suis pas si bête, Corrie Brokken. 9. Green, green, The Harry Simeone Chorale. 10. Komm mit mir in 's Chambre Séparée, Orkest Max Greger. 11. Geld! Geld! Geld! Will Ferdy. 12. Sing song, Combo Cees Smal. 13. Yes sir, that's my baby, Rita Reys met The Dutch Swing College Band. 14. Se Piangi, Se ridi, Bobby Solo. 15. Ping pong, Willy Berking, trompet. 16. Wenn der Franzl, Hans Grünhut met het Cascade Orkest. 17. No Sir Nina en Frederik. 18. Freight train, Chet Atkins gitaar. 19. Wenn du musikalisch bist, Gitta. 20. Conniff way, KRO Dansorkest. 21. Amour perdu, Adamo. 22. Chicken talk, Orkest Bert Kaempfert.

Rita Reys (en The Dutch Swing College Band) zijn vanmiddag te beluisteren op Hilversum III: 'Yes sir, that's my baby': tussen 12.05 en 1.00 u.

1.00 NIEUWSBERICHTEN.
 1.02 VAN UUR TOT UUR.
 1.05 BERT.
 2.00 NIEUWSBERICHTEN.
 2.02 VAN UUR TOT UUR.
 2.05 3M... MEER MIDDAGMUZIEK. 1.
 3.00 NIEUWSBERICHTEN.
 3.02 VAN UUR TOT UUR.
 3.05 VERTEL DAT MAAR IN... Platen en praten op een dorpsplein.
 4.00 NIEUWSBERICHTEN.
 4.02 VAN UUR TOT UUR.
 4.05 10 RRRRr... Henk J. Singer presenteert tiernmuziek.
 5.00 NIEUWSBERICHTEN.
 5.02 VAN UUR TOT UUR.
 5.05 BOUGIE-WOOGIE. 1. Assembly Call Boogie, Jimmy Yancey. 2. The Marvellous toy, Chad Mitchell Trio. 3. Get happy, Russ Conway, piano. 4. In the cool, cool, cool of the evening, Ray Conniff en zijn koor en orkest. 5. Doigts dansants, Orkest Charles Verstraete. 6. The world is waiting for the sunrise, Chris Barber's Jazz band. 7. Jambalaya, Jo Stafford. 8. There's no business like show business, Orkest Werner Müller. 9. Mélodie d'amour, Caterina Valente. 10. Night riders, Winnifred Atwell, piano. 11. Beer Barrel Polka, The Mills Brothers. 12. Night train to Memphis The Anita Kerr Singers. 13. Silver boogie, Orkest Hugo Strasser. 14. Trolley Hut, Billy Mo. 15. Walkin' my baby back home, Orkest Bert Ambrose. 16. The alley cat song, Peggy Lee. 17. Two on a tune, Orkest Bert Kaempfert. 18. Margie, The Dutch Swing College Band. 19. Who cares, Fats Domino. 20. I can't get started, Al Hirt, trompet. 21. Een muis in een molen in mooi Amsterdam, Rudi Carrell met kinderkoor. 22. March of the River Kwai, Orkest Mitch Miller.
 6.00 SLUITING.

Complete opgave golfengten zie pag. 10

Beeld & Geluid

RECORDER PODCAST Ageeth Scherphuis, mooie omroepster, geduchte journaliste

door Liselotte Doeswijk

Uitgeverij Elikser
 ISBN: 9789463657679
 Prijs: € 23,50

Beluister de Recorder podcast van Peter Schravemaker via de QR-code of de link:

[Recordermagazine.nl/scherphuis](https://recordermagazine.nl/scherphuis)

In juli verscheen *Het strijdbare leven van Ageeth Scherphuis*. Bij het grote publiek was Scherphuis (1933-2012) vooral bekend als omroepster, maar ze was zoveel meer. Dat ontdekte ook Peter van der Aa die het tijd vond dat haar leven en werk geboekstaafd werden. Hij beschreef hoe Scherphuis zich met vechtlust en talent een weg baande in door mannen gedomineerde werelden.

Scherphuis ontwikkelde zich, in de woorden van haar vriendin Hella Haasse, “van mooie omroepster” tot “geduchte journaliste.” Maar eigenlijk was ze eerst en vooral journalist. Vanaf haar eerste baan bij Zaans dagblad *De Typhoon*, waar ze 1953 begon als administratief medewerker en kort daarna de eerste vrouwelijke verslaggever werd, bleef ze altijd schrijven. Voor een reportage over de populariteit van de tv-omroepsters meldde ze zich aan voor de sollicitatierondes en werd pardoes gekozen. Zo werd ze per ongeluk een Bekende Nederlander. Het leven had ook minder gelukkige verrassingen voor haar in petto en ook het verdriet komt in de deze biografie aan de orde.

Na het avontuur als omroepster speelde Scherphuis een belangrijke rol in de feministische beweging en knokte voor de vrouwenzaak met programma's als *Ot... en hoe zit het nou met Sien?* (NOS, 1975-1982) en schreef ze lange tijd voor *Vrij Nederland*.

Naar aanleiding van het verschijnen van de biografie over Ageeth Scherphuis maakte Peter Schravemaker een podcast voor *Recorder*. Met bijzondere geluidsfragmenten uit het archief en een gesprek met biograaf Peter van de Aa. Beluister de podcast via de QR-code.

HET DROEVIGE EINDE VAN HENK FORTUIN

Als de fotograaf hem kiekt, trekt de jonge vent een vriendelijke grijns. De handen nonchalant in de broekzak, het hoedje wat achteloos op zijn hoofd. Een eigen publiciteitsfoto, dat is een droom die uitkomt voor de debuterende zanger Henk Fortuin. Een belofte voor de mooie carrière die hem wacht.

door Jacky de Vries

Henk Fortuin veroverd in de oorlogsjaren de harten van het publiek met zijn liedjes en zijn grappige praatjes op de radio. Hij zingt zijn liedjes in het Frans, Duits en zelfs in het Gronings. “De populaire, levenslustige zanger van de Nederlandse Omroep”, komt er onderaan de fotokaart te staan.

Dit begint voor Henk allemaal in 1942, met een oproep in de krant. In de jaren van bezetting is de behoefte aan amusement groot. De Nederlandse Omroep zoekt jonge artiesten om zich aan te melden voor een kleinkunstcursus. Met als doel “het tekort aan goede microfoonkunstenaars in het amusementsgenre aan te vullen”, zoals het kleine berichtje in de kranten meldt.

De Nederlandse Omroep bestaat net een jaar en heeft een einde gemaakt aan het verzuilde bestel met al zijn omroepen. Het is een onderdeel van de nazificatie van Nederland. De omroep wordt geleid door een fanatieke NSB'er, die ervoor zorgt dat de radio volledig in de pas meeloopt. Dat geldt natuurlijk ook voor ‘de goede microfoonkunstenaars’ die gezocht worden.

Een middel om nieuw talent klaar te stomen voor de nationaal-socialistische samenleving. Het past in de grote zuivering die gaande is. De Jodenvervolgingen zijn in volle gang en de orkesten en gezelschappen hebben volgzzaam hun Joodse medespelers ontslagen. Amerikaanse songs en jazz zijn verboden. Er geldt een dansverbod en op de radio klinken vooral volksliedjes en romantische orkestklanken. *The show must go on*. Er moeten immers monden gevoed worden.

Het zal de jonge Henk van Grieken nauwelijks bezighouden. Hij is een verwoed amateurcabaretier, die al sinds zijn kinderjaren optreedt, maar vooral lokaal en op familiefeestjes. Voor hem betekent deze oproep een langverwachte kans om in Hilversum te geraken. De Groninger schrijft zich in als Henk Fortuin, de achternaam van het pleeggezin waarin hij opgroeit.

Duizenden aanmeldingen

Zijn sollicitatiebrief belandt tussen de vele duizenden aanmeldingen die kort na de oproep bezorgd worden in de Hilversumse studio. Kennelijk weet hij zijn enthousiasme goed over te brengen, want Henk mag auditie doen. Ondanks zijn lange ervaring in het amateurcabaret, betreedt hij de studio met knikende knieën. Dit is andere koek. Hij wordt voor een microfoon geplaatst en moet enkele stukken proza voorlezen in het Nederlands, Duits, Frans en Engels. De leden van de toelatingscommissie beluisteren de auditie in een ander vertrek. Via een luidspreker, om te kunnen horen hoe de kandidaten op de radio overkomen.

Aansluitend mag Henk een liedje zingen, maar omdat de pianist verstek laat gaan, mag hij het zonder begeleiding proberen. Hij kiest voor *Isola Bella* van de Berlijnse componist Paul Lincke en blijkbaar doet hij erg zijn best, want hij krijgt het verzoek om een paar meter afstand te nemen van de microfoon.

Een maand later komt eindelijk het verlossende bericht dat hij mag deelnemen aan de cursus, waarin maar plek is voor tien mensen. Henk ziet zijn droom in vervulling gaan, pakt zijn koffer en maakt opnieuw de reis naar Hilversum. De zomer van 1942 staat op uitbarsten en het is alsof zijn leven nu pas echt begint

De opleiding wordt grondig aangepakt. De uitverkoeren krijgen niet alleen spreek- en zanglessen, maar worden ook onderwezen in de bouw van neus-, keel- en mondholte. Daarnaast is er veel aandacht voor literatuur en de geschiedenis van de kleinkunst. Uiteraard aangepast naar de inzichten van de huidige autoriteiten. Tijdens zijn opleiding wordt Henk geïnterviewd door het tijdschrift *Cinema en Theater*. Hij blikt dan opgetogen terug over de kans die hij heeft gekregen. “Voorheen was kleinkunst een beetje het stiefkind waar het om opleiding gaat,” stelt Henk wijs. Gelukkig wordt die achterstand met deze nieuwe opleiding teniet gedaan, “want eist kunst met een kleine ‘k’ niet een even gedegen ontwikkeling als haar zuster met de grote ‘k?’”

De jonge artiest is zeer te spreken over de begeleiding. “Onze lessen zelf zeggen genoeg over de zorg waarmee de omroep de cursus heeft opgezet”, meldt hij. “We krijgen zelfs onderricht in het technische gedeelte van het microfoonwerk en de werking van radio-apparatuur. Maar we beginnen steevast met ademgymnastiek. Dat is een probaat middel om je adem goed te kunnen gebruiken. En je wordt er fit van. Elke morgen twintig minuten en dan durf je de hele wereld aan.”

Deze eerste kleinkunstopleiding van Nederland heeft wel degelijk een propagandistisch karakter. Er is veel aandacht voor de Duitse taal en cultuur. Zo worden de cursisten in juli 1942 ontvangen in de tuinzaal van het Concertgebouw. De baas van de Nederlandse Omroep spreekt de hoop uit dat de cursus de leerlingen

nader tot de Duitse cultuur zal brengen, waarna de leraar Duits, de heer Rugner, enkele films inleidt over het Duitse landschap.

Na drie maanden volgt een tussentijdse keuring, waarbij vier deelnemers afvallen. De zes overgeblevenen, onder wie Henk Fortuin, Hetty Blok,

Frans Vrolijk en Fred Menger, leggen zich toe op de praktijk en mogen meedoen aan een echte radio-uitzending. Ook wordt er gewerkt aan een eigen revue *De Denne-appels op vakantie*, waarvoor ze zelf liedjes en sketches schrijven. Voordat deze op de radio wordt uitgevoerd, maken ze een korte tournee door het land.

NA JAREN
ZWOEGEN ZIJN
LANGVERWACHTE
KANS

Ketelbinkie

Ook doet Henk een solo-optreden voor de radio. Onder begeleiding van het orkest van Otto Hendriks zingt hij twee Franse liedjes. “Na dit microfoondebuut is mijn angst zo goed als verdwenen”, vertelt Henk in het interview. *De Denne-appels op vakantie* wordt een

succes en Henk begint aan een veelbelovende loopbaan. Hij treedt op met De Melodisten onder leiding van Piet Lustenhouwer. Ook boekt hij veel succes met het lied *Ketelbinkie* van Anton Beuving, dat eerder bekend is gemaakt door Frans van Schaik.

Henk Fortuin verhuist definitief naar het Gooi en is al snel vaak te horen voor de radio. Hij heeft een vlotte babbel en vermaakt het publiek niet alleen met liedjes, maar ook met zijn grapjes. Hij stelt vanaf 1943 zelfs eigen programma's samen. Zijn Groningse wortels is hij niet vergeten. Zo maakt hij ook een uitzending met volksliedjes uit het hoge noorden.

Henk is een tevreden mens. “Vooral als ik bedenken dat ik na nauwelijks zes maanden reeds voor de microfoon kan optreden. Hoewel ik voor de kleinkunst-cursus nooit zangles of andere scholing heb gehad. Toch voel ik dat er nog veel aan mijn zang ontbreekt. Vocale topprestaties zijn nog toekomstmuziek. Het is me nu vooral om sfeer te doen, want dat vind ik een voornaam ding. Als ik een Frans liedje zing ben ik pas tevreden als ik een vleugje Franse kleur en stemming in de huiskamer weet te brengen. Dat ik reeds in die richting kan werken, heb ik voornamelijk te danken aan de goede zorgen, waarmee ik door de leerkrachten en het personeel van de omroep omringd ben.”

Toch is de loopbaan van Fortuin van korte duur en wordt ook hij door de oorlog ingehaald. Na Dolle Dinsdag verkeert Nederland in een chaos. Dat de Duitse bezetter de oorlog gaat verliezen is een kwestie van tijd. De toestand wordt grimmiger en in de chaos die ontstaat, wordt de Nederlandse Omroep opgeheven. Daarmee komen een boel artiesten en omroep-medewerkers zonder werk te zitten. Als de Duitsers op 23 oktober 1944 een grote razzia houden in Hilversum, worden volgens het politierapport van die

dag duizenden mannen tussen de 17 en 50 jaar opgepakt om te werk gesteld te worden. Onder hen ook veel medewerkers van de lamgelegde Nederlandse Omroep. Een aantal leden van The Ramblers bijvoorbeeld en ook Henk Fortuin ontspringt de dans niet.

Bramsche

De voormalige baas van de Nederlandse Omroep heeft geprobeerd voor zijn medewerkers vrijstellingen te regelen, maar daar steken de Duitsers uiteindelijk een stokje voor. De mannen worden overgebracht naar Amersfoort, waar ze verdedigingsgreppels moeten graven. De leden van The Ramblers worden na enige dagen vrijgelaten, maar Henk Fortuin heeft minder geluk. Met een groot aantal Hilversummers arriveert hij in november 1944 in Bramsche, waar hij te werk wordt gesteld om spoorlijnen aan te leggen.

Daar treedt hij nog een paar keer op, maar de situatie is er slecht. Het is hard werken, vooral voor de artiesten die het lichamelijke werk niet gewend zijn, en er is nauwelijks voedsel. Er is maar één kraan en er zijn geen toiletten. De bewakers lopen er met knuppels en Henk Fortuin lijdt onder de zware omstandigheden, herinneren zijn kampgenoten zich later. Dan zijn er ook nog de zware en voortdurende luchtaanvallen door de geallieerden op en rond de spoorlijnen en het kamp. In februari overleeft Henk een zoveelste aanval niet. Zijn levenloze lichaam wordt begraven in een massagraf, ver weg in Duitse grond.

Ruim vijftien jaar later, op 6 maart 1961, wordt Henks naam nog een keer genoemd in de krant. Die dag worden 21 oorlogsslachtoffers herbegraven op de erebegraafplaats in Loenen. Het levert maar een klein berichtje op. “Een van hen is Henk Fortuin, de zanger die het lied *Ketelbinkie* populair heeft gemaakt”, schrijft de journalist.

Bronnen: *Terug naar Bramsche*, Egbert Pelgrim. *Arbeider in Moffenland* door Bertie Ham. *Cinema en Theater*, nummer 26, jaargang 1942. Collectie TheaterSentiment.nl en Delphernl

Theatersentiment.nl is een online tijdschrift, met artikelen van journalist Jacky de Vries over theater, film en muziek in Nederland in de periode 1900-1950.

Omroepgebouwen
TOEN
en
NU

Villa's VPRO 's-Gravenlandseweg

door Nico Warnaar

De VPRO gebruikte tussen 1930 en 1998 maar liefst zes monumentale, losstaande panden op rij aan de 's-Gravelandseweg in Hilversum, genummerd van 63 tot en met 73. Het waren voordien woonhuizen van gefortuneerde kooplieden.

Vanuit een ander pand schuin tegenover deze villa's - in 19e-eeuwse neorenaissance stijl - werden jarenlang radio-uitzendingen verzorgd onder de noemer *Het Gebouw*.

Beeld & Geluid

Nico Warnaar

Filmcollectieven onder de aandacht

De filmcollectieven uit de jaren 70 en 80 zijn in de vergetelheid geraakt. Op 28 november belicht een aantal archieven het werk van deze kritische filmers. Met bijzondere aandacht voor het oeuvre van Bob Entrop.

door Bas Agterberg

“Sinds het verschijnen van dit soort apparatuur, is het mogelijk geworden om een vorm van televisie te maken, die buiten de omroepen omgaat.” Aan het woord is Rien Hagen van Meatball, in het televisieprogramma *Stroming* (NOS) op 28 maart 1973. Het thema is video, de nieuwe bewustmaker en het gaat over film- en videocollectieven. Zij willen niet langer alleen zenden, maar media gebruiken als een gereedschap waarmee je kunt bouwen aan een meer democratische samenleving.

Over de rol van media in de samenleving is veel geschreven, maar dat geldt niet voor de geschiedenis van film- en videocollectieven (weliswaar besteedt Bert Hogenkamp er aandacht aan in *De Nederlandse documentairefilm 1965-1990*). Op 26 november belicht een aantal archieven bijzondere producties in een middag, georganiseerd door de netwerkorganisatie voor audiovisuele collectiehouders AVA_Net in Beeld & Geluid.

Zo duikt Helga Meijer van Stadsarchief Den Haag in de geschiedenis van Meatball. Video was voor Meatball een middel om mensen zelf aan de slag te laten gaan met de camera. Dat veranderde gaandeweg, begin jaren 80 zond de VPRO Meatball-films uit.

Eye

Een van de productiefste collectieven wordt belicht door Rommy Albers van Eye. Het Amsterdams Stadsjournaal (ASJ) ontstond vanuit de redactie van het filmblad *SKRIEN* en wilde “film weer onder de mensen brengen.” Tussen 1974 en 1984 maakte het ASJ 36 afleveringen met maatschappelijke onderwerpen als woningnood, stadssanering en opkomende werkloosheid.

Het is geen toeval dat deze collectieven begin jaren 70 ontstaan. Nieuwe apparatuur vereenvoudigde het werken met een camera en montage. De lichtgevoelige 16mm-camera had al eerder een impuls gegeven aan de speelfilm en documentaire. De videocamera kon iedereen bedie-

nen, dus kon iedereen zijn eigen (wereld-)beeld vastleggen. Het was dan ook goedkoper dan film. Het resultaat was, vriendelijk uitgedrukt, technisch niet perfect. Maar het doel was om de deelnemers door de video zelfbewust te maken.

Bijzondere aandacht op 26 november krijgt het oeuvre van Bob Entrop. Hij was in 1971 een van de oprichters van de Kritiese filmers uit Breda. Het collectief maakte multimediale producties met film, video, dia's en ook rollenspel om met de deelnemers een actueel onderwerp te bespreken.

Een van de eerste projecten is *Samen staan we sterk*, waarin een bezetting van de

ENKA-fabriek, een milieuactie in Rijnmond en buurtactie in een saneringswijk in Vlaardingen de onderwerpen zijn. “Onze film wil mensen het gevoel geven dat ze vaak wel iets kunnen doen en ze daardoor weerbaar maken tegen schijnbaar machteloze situaties,” stond in de begeleidende folder.

In de collectieven was iedereen ideologisch gedreven, maar er moest ook brood op de plank komen. Ook Bob Entrop ging minder activistisch en meer professioneel films maken. In 1979 richtte hij Solidariteits Films (SolFilm) op. Sindsdien produceert hij voor alle media.

Maatschappelijke thema's vormen een rode draad in zijn werk. In de jaren 90 werkte hij veel voor de

IKON. Die samenwerking begon met een film over jongeren in een internaat of tehuis in *Voor mijn eigen bestwil* (1989) en vervolgde met de reeks *Tussen eten en afwas*, waarin jongeren familieleden persoonlijke vragen stellen. Zijn films doorbraken vaak taboes, met name films met Sinti en Roma. In *Een stukje blauw in de lucht* (2007) spreken Sinti en Roma voor het eerst over wat er met hen in de oorlog is gebeurd.

In eigen woorden zegt Entrop dat hij zijn camera altijd heeft gericht op onrecht, om dit zichtbaar te maken en mensen een stem te geven. Daarmee is hij nog steeds een kritische filmer.

De collectieven zijn in de vergetelheid geraakt, maar de films zelf geven een goed tijdsbeeld. Bovendien zijn de uitgangspunten van de collectieven nog steeds actueel. We zijn inmiddels allemaal makers geworden met onze telefoon als camera en soms als wapen voor de actie. Het is daarom een mooi moment om de producties van collectieven uit de kluizen van de archieven te lichten.

“de camera
richten op
onrecht en
mensen een
stem geven”

Bob Entrop was een van de oprichters van de Kritiese filmers (linker pagina). Een van eerste projecten is *Samen staan we sterk* (boven).

Bob Entrop

MIS!

Bloopers & flaters op de radio

tekst en foto's Dick Klees

Bandsla: bij geluidstechnicus Gert de Bruijn ging ook wel eens iets mis.

Audiotechnicus Gert de Bruijn verzamelde fragmenten van missers op de radio. Zijn verzameling geeft een beeld van de radiocultuur van toen.

Een live-uitzending is een complex proces waarin veel kan misgaan. En als het misgaat valt het nogal op. Vooral in vroeger jaren toen alles er veel formeler aan toe ging. Dan is iedere misser extra grappig. Want als de deftige dame uit de *Stratemakeropzeeshow* een windje laat, is dat grappiger dan een clown die een scheet laat.

Audiotechnicus Gert de Bruijn verzamelde in de jaren 70 en 80 fragmenten van missers in de radio-uitzendingen. In het eenmalige NOS-programma *Mis!* (ondertitel: *Met het schaamrood op de kaken*) werd in 1981 een groot aantal van die bloopers op Hilversum 2 gebundeld uitgezonden. Het was even een mogelijkheid om achter de brandvrije schermen van de Nederlandse radio te kijken. Op onze website kan het programma nog eens worden beluisterd, met als extraatje enkele nog niet her-uitgezonden 'nieuwe' bloopers. Ter lering en vermaak, want ook wat misgaat, geeft een beeld van de radiocultuur van toen.

Technische kennis niet noodzakelijk

Gert de Bruijn was 45 jaar geluidstechnicus bij de omroep. Als kind al radiogek, kende hij de complete radiogids uit zijn hoofd. Hij werd in

1973 als leerling assistent-programmatechnicus bij de omroep aangenomen. Met zijn HBS-A diploma meende hij weinig kans te maken, omdat hij geen weerstand van een condensator kon onderscheiden. Indertijd vond men het gelukkig belangrijker dat je drie dagen met een programmamaker aan een documentaire kon werken en meedenken, dus algemene ontwikkeling stond voorop. "De technische kennis was niet echt noodzakelijk," zegt De Bruijn. "Want als er iets kapot ging, moest je toch een meneer bellen om met de soldeerbout te komen."

Die kwaliteit kwam van pas bij het realiseren van Gerts plan om de verzamelde bloopers een plek te geven. "Wist je overigens hoe mijn legendarische oud-collega Jan Tittel met zijn gebrek aan technische kennis omging? Hij heeft eens een kar vol apparatuur van de trap laten donderen, maar kon geen storingsrapport opmaken omdat ook hij

niks van techniek snapte. Hij legde er een briefje bij met 'Gaarne nazien - waarschijnlijk iets defect.' Tittel was trouwens bekend door de vele missers die hij zelf veroorzaakte. Zo was hij een klassieke plaat aan het uitzenden, toen iemand die de betreffende passage schitterend vond, de ECK (eindcontrolekamer) binnenliep. Tittel zei: 'Ja, prachtig hè, wil je het nóg eens horen?' en haalde de naald een stukje terug - gewoon live in de uitzending!"

Grappig halfuur

En nu zijn we waar we wezen willen: de bloopers, missers of flaters die De Bruijn verzamelde. Programmamakers en collega's wisten De Bruijn te vinden als zij een misser voorbij hoorden komen. Uiteindelijk kwam dus dat idee om er een grappig halfuur van te maken. Om de juiste vorm te vinden werd Ferry de Groot gevraagd; voor de juiste *tone of voice* viel de keuze op Peter Holland.

Veel ging de mist in als omroepers aan het lachen werden gemaakt door collega's 'achter de ruit'. Bekende lachers waren Willem Ruis en Koos Postema die op zondagmiddag *Langs de Lijn* presenteerden. Koos legt uit dat zo'n giechelurtje ontstaat uit de spanning in een vier uur lange uitzending waarin twee presentatoren vlak naast elkaar zitten om een enorme hoeveelheid feiten door te geven via soms 15 verslaggevers in de hele wereld. Postema: "Aan de andere kant is de presentatiestijl erg ontspannen. De sport wordt niet verabsoluteerd, dus die ontspannen sfeer leidt vaak tot grappenmakerij. Dan steekt de een de ander soms aan." In *Mis!* is het fragment te horen wanneer de microfoon niet vastzit in de standaard en langzaam naar de tafel zakt, terwijl Ruis met zijn hoofd opzij meebeweegt tot zijn wang het tafelblad raakt en hij niet verder kan. Dat was voor Koos onweerstaanbaar geestig, temeer omdat Ruis de tekst voor zijn neus ook moest kunnen blijven lezen.

In de plooi

Moet je als professioneel doorgewinterde presentator niet onder alle omstandigheden in de plooi blijven? Koos meent dat luisteraars het wel gemakkelijk zullen vinden. "Dan versterkt zo'n moment de band met hen," zegt het inmiddels 93-jarige radio-icoon.

In het algemeen waren de 'slachtoffers' van de flaters de officiële sprekers zoals de indertijd zeer formele omroepers en nieuwslezers die vanuit aparte studio's, los van de omroepen, hun uitzendingen verzorgden. De lange bulletin werden gelezen door twee mensen die niet altijd van elkaar hoorden wat ze aan het doen waren. Dat was soms lachen!

Teksten gaven vaak aanleiding tot missers, vooral als die moeilijk te lezen zijn. Marc van Amstel hapert in het weerbericht bij “de wind neemt vandaag weer af.” Hij denkt er een komma achter en vervolgt “En toe... tot krachtig.”

Arend Langenberg, topleverancier van bloopers zag het letterlijk niet meer toen hij plotseling in het donker kwam te zitten. En soms waren er dingen gewoon niet opgeschreven. Dan moest de nieuwslezer het verder uit zijn hoofd doen, zoals de onveranderlijke kop van het nieuws die nooit op papier staat. Hans van Zijl maakt er dan van: “12 uur, Radionieuwsdienst, veroorzaakt... eh... verzorgd door het ANP.” Hoeveel invloed het nooit stilstaande brein op de nieuwslezer heeft, heb ik zelf moeten ervaren nadat ik juist de verspreking van Van Zijl een paar keer had doorverteld. Ik hoorde mezelf tot mijn schande ook openen met “Radionieuwsdienst veroorzaakt door het ANP.” Jan Donkers reageerde gevat met “Hoorde u dat? Dus voortaan zeggen we ook: de files, veroorzaakt door de ANWB en het weer veroorzaakt door het KNMI.”

Razend druk

Kenmerkend voor het radionieuws is de snelheid waarmee wordt gewerkt. Toen Hans van Zijl wilde beginnen aan het weerbericht, zag hij op zijn blaadje alleen staan: “Weerbericht net als vorige uur. Hartelijke groeten, KNMI.” Zodat hij er maar een slag naar sloeg en uit zijn hoofd zei: “Er gold geloof ik een waarschuwing voor de scheepvaart, naar ik dacht zuidwest 6... en de vooruitzichten voor de komende dagen geloof ik wisselvallig met buien”, waarna hij op slag wat minder als de autoriteit klonk.

Op 6 oktober 1981 was het razend druk op de nieuwsredactie. Anwar Sadat was vermoord en op dezelfde dag kwam VN-secretaaris-generaal Hammarskjöld

bij een vliegcrash om het leven. Redacteur Toon Kramer kwam de spreekcel binnen gestormd omdat de berichten snel aangepast moesten worden. Terwijl het al zo'n chaos was op de redactie, trof hij ook nog eens een onoverzichtelijke stapel blaadjes bij de nieuwslezer aan en riep duidelijk verstaanbaar voor iedereen uit: “Wat een tyfusbende!” Donald de Marcos versprak zich in het weerbericht en las “temperaturen morgen iets later.” Een andere verspreking van Donald is onvergetelijk

Beeld & Geluid

voor wie weet dat hij klein van stuk was. In de tekst over demonstranten stond dat zij leuzen riepen, maar Donald las plechtig dat er reuzen liepen.

Buiten adem

De ‘oerblooper’ waarmee Gerts verzameling ooit begon, is hij helaas kwijt. Het betrof de statige AVRO-omroeper Henk van den Berg, die op een zondagmiddag het concert uit het Concertgebouw moest afkondigen vanuit de controlekamer hoog boven de grote zaal. Na het aankondigen van een symfonie waarvan hij dacht dat die 40 minuten zou duren, besloot hij

beneden koffie te drinken en naar de voetbaluitslagen te luisteren.

Al na een dik

halfuur hoorde hij applaus uit de zaal komen. Na drie trappen te zijn op gesneld was hij volstrekt buiten adem. Dat vond De Bruijn extra komisch, omdat hij wist hoe voornaam hij zichzelf vond, juist Henk van den Berg, in al zijn statigheid.

< Bekende lachers waren Koos Postema en Willem Ruis in *Langs de lijn*

Ik vertel dat ik als nieuwslezer bij Radio Veronica ook zo'n moment heb gehad. In december 1969 werd er een prinsje geboren en moest ik zo snel ik kon een trap af en de lange gang naar de boordstudio door. Buiten adem begon ik een extra nieuwsuitzending. Mijn tante hoorde mijn amechtige stem en vond het aandoenlijk dat ik zo emotioneel was over de geboorte van het nieuwe prinsje Bernhard.

Achtsporenrecorder

Toen Gert die eerste blooper had, besloot hij om dat soort verwarrende en onverwachte momentjes te gaan sparen. Gaandeweg gingen collega's hem tippen waar hij een nieuwe blooper zou kunnen vinden. Als dat niet lukte, kon hij altijd nog zijn toevlucht zoeken tot een achtsporenrecorder in het Muziekpaviljoen, die alle zenders continu opnam. Dat apparaat draaide heel langzaam, dus was de geluidskwaliteit slecht. Dat hoor je bij een tweetal bloopers. Het maakt het daardoor wel authentiek.

Als een van de beste bloopers noemt De Bruijn die van Dick van Rijn. Tijdens de laatste minuten in het live verslag van de waterpolowedstrijd Nederland-Italië beneemt een Italiaanse supporter hem het uitzicht. Je kunt wel raden wat Van Rijn hem had toegeroepen toen de stervslaggever hem dat erg kwalijk nam. Je hoort Van Rijn zeggen: “Get away! I may be an amateur but you are not a gentleman.”

Het opvangen van fouten blijkt ook een kunst. Soms kan een presentator na afloop van zo'n herstelde fout tevreden terugkijken op hoe hij of zij zich eruit heeft gered.

Gert de Bruijn werkte tot begin jaren 80 vooral voor de popzender Hilversum 3. Daarna werd hij o.a. muziektechnicus en registreerde menig optreden bij Pinkpop. Daardoor raakte hij verder weg van de dagelijkse radio-uitzendingen en stakte zijn verzameling bloopers. Hij blijkt er nog wel enkele te hebben teruggevonden. Daar zitten nog leuke flaters bij die nu het beluisteren nog steeds waard zijn. Sommige waren destijds in die formele en strak gereguleerde deftige radiotijd, grappig, maar nu toch duidelijk minder om te lachen. Sommige flaters zijn alleen leuk voor technici, omdat die precies weten welk knopje niet in staat als de presentator een gast niet hoort of andersom.

Harmoniemuziek op hol

Wat Gert bij de huidige radio mist, is de onvoorspelbaarheid. Door alle strakke formats staan volgordes muurvast. Misschien leveren zulke schema's hogere luistercijfers op, maar Gert vindt dat de publieke omroep een taak heeft om juist buiten het format te treden. “Laat die worst met de gemiddelde smaak liever aan de commerciëlen over,” zegt hij. Het effect is sinds de komst van de STER in 1965 versterkt door de noodzaak ook bij de publieke omroep om reclamegelden binnen te halen.

Heeft Gert zelf flaters op zijn naam staan? “Ja, de knetterende harmoniemuziek die op hol sloeg. Ik moest de plaat klaarzetten vlak voordat die de uitzending in moest. De pickup-arm schoot in de haast uit mijn vingers waardoor de naald krom raakte. Er was geen tijd meer om van platenspeler te wisselen, dan hoop je er maar het beste van. Maar dat ging dus goed mis!”

Tenslotte mijn eigen flater of misser. Of was het een blooper? Ik presenteerde *Opium radio* en interviewde twee experimentele, zogeheten slam-dichters. Het gesprek vlotte niet erg en ten einde raad vroeg ik, om eraf te zijn, iets voor te lezen uit hun dichtblunder. En nu weet ik ineens of dit bloopers, missers of flaters waren. Het zijn allemaal blunders, daar draaide dit alles om!

Dick Klees was radiopresentator bij zeezender Radio Veronica, de Wereldomroep, NOS en AVRO.

Recordermagazine.nl/mis

Het programma *Mis!* is bij *Recorder* opnieuw te horen via de QR-code.

Gert de Bruijn heeft intussen nog een aantal mooie missers teruggevonden die destijds het radioprogramma niet haalden.

Die aanvulling kunt u ook beluisteren via de QR-code.

Geschiedenis van de kabeltelevisie in Nederland

We kijken tegenwoordig wat we willen en het aanbod kent geen grenzen, maar dat was niet altijd zo. De geschiedenis van kabeltelevisie in Nederland laat zien hoe deze verworvenheid bevochten is.

door Robert Briel

Volgens de laatste editie van het Mediatrends-rapport van het Nationaal Media Onderzoek heeft slechts 15,2% van alle Nederlandse TV-kijkers geen abonnement op streamingdiensten als Netflix, Videoland, NPO Start of Disney+. En blijken meer mensen *on demand* te kijken dan naar lineaire televisie. Ontwikkelingen die erop wijzen dat we graag meer televisie hebben en vooral meer programma's die we graag willen zien.

Die keuze was niet altijd vanzelfsprekend. Totdat Nederland 2 in 1964 in de lucht kwam, hadden we maar een enkel tv-net, maar ook toen al bleek dat Nederlanders behoefte hadden aan meer televisie dan de twee zenders, die maar een paar uur per dag in de lucht waren. Overal in het land verschenen hoge antennemasten om ook zenders uit Duitsland en België te kunnen ontvangen. Zelfs in Amsterdam bouwden kijkers hele installaties op hun dak om het signaal van onze Oosterburen te ontvangen.

Antennewouden

De groei van deze antennewouden was een doorn in het oog van de meeste gemeentebesturen. Ze moedigden het bouwen van gemeenschappelijke antenne-inrichtingen aan: huiseigenaren en woningbouwverenigingen moesten zorgen voor één enkele antenne, waarop iedereen zijn tv-toestel kon aansluiten. Met zachte en vaak harde dwang ging Nederland aan de kabel.

Naast gas, water en licht werd kabel-tv gemeengoed in onze huizen. En dat betekende naast de beide Nederlandse tv-zenders vaak drie Duitse zenders, twee Vlaamse, een Waalse en soms wat exotische kanalen zoals de Deense televisie in Noordoost Groningen en de Franse in Zeeuws-Vlaanderen. Zo raakten we gewend aan meer televisiekanalen.

In Europa verschenen de eerste kabelnetten in gebieden waar ontvangst van normale televisiesignalen moeilijk of zelfs geheel onmogelijk was. In bergachtige gebieden bijvoorbeeld, waar op elke bergtop een zender gezet zou moeten worden om alle inwoners van een land te bereiken. Nederland, dat zo vlak is als het maar kan, is ideaal voor televisieontvangst. Met slechts een paar zenders bereik je het hele land. Kabeltelevisie was aanvankelijk beslist geen noodzaak.

Krachtige zenders

Toen kwam de Duitse televisie met een paar krachtige zenders langs de grens. In steeds grotere delen van ons land werd het mogelijk om de Duitse televisie te ontvangen. De antennes schoten als paddenstoelen uit de grond. En ook antennes om naar de Belgische televisie te kijken werden steeds talrijker. Op sommige plaatsen werden – om de kosten te

drukken – zogenaamde GAI's en CAI's opgericht, de Gemeenschappelijke Antenne Inrichtingen waarmee hele flatgebouwen of de Centrale Antenne Inrichtingen, die zelfs hele wijken, dorpen en

steden van televisiesignalen werden voorzien. Een groot gedeelte van Nederland bleef echter verstoken van buitenlandse televisieprogramma's, en nog wel het dichtstbevolkte

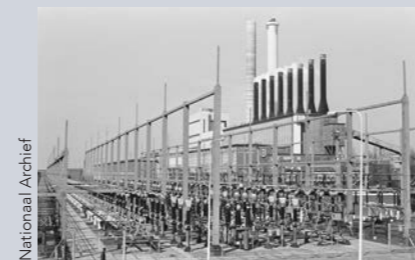
“In het vlakke Nederland was kabel aanvankelijk geen noodzaak.”

Wildgroei aan antennes op de daken.

Aan de Belgische kust werden in Oost Duinkerke de signalen van de BBC ontvangen om vervolgens via straalverbindingen naar Nederlandse (en Belgische) kabelnetten te worden verstuurd.

Op de Hemwegcentrale waren de ontvangstantennes van KTA (het kabelbedrijf van Amsterdam) bevestigd.

deel, de Randstad. In Rotterdam, Den Haag, Amsterdam, Haarlem, Leiden, de Bollenstreek enzovoort was het onmogelijk om zowel België als Duitsland te ontvangen.

Halverwege de jaren 60 werd een ambitieus plan gelanceerd: om in het hele land een groot pakket programma's aan te bieden zou een groot landelijke net worden aangelegd waarover programma's uit Duitsland, Engeland, België en Frankrijk zouden kunnen worden aangeleverd in perfecte kwaliteit. Er zou dan een groot kabelnet voor het hele land komen. Dat bleek uiteindelijk iets te ambitieus en het plan verdween in de ijskast.

Vraag naar BBC

Intussen ontwikkelde de kabel zich voorspoedig in ons land. Als eerste besloten de samenwerkende kabelmaatschappijen in het Noorden van ons land om de signalen van de Belgische televisie aan te voeren. Daartoe werd een contract gesloten met de toenmalige PTT, die sinds het najaar van 1985 de Vlaamse kanalen BRT1 en BRT2 leverde. Steeds meer gemeenten sloten soortgelijke contracten met de PTT voor de aanlevering van signalen. Dat waren naast de BRT ook de twee kanalen van de BBC en van de Waalse omroep RTBF.

Er was veel vraag naar de BBC-zenders, die niet goed uit de lucht “geplukt” konden worden omdat de zenders zich op te grote afstand bevonden. Voordat deze signalen via de kabel aangeleverd konden worden moesten echter de auteursrechten geregeld worden. De Britten met name waren al een tijdje boos op “de piraten”, kabelmaatschappijen in Nederland en België die hun signaal uit de lucht haalden en het met wisselende beeldkwaliteit aan hun abonnees ter beschikking stelden. Ze eisten een vergoeding en kregen die.

Aan het begin van de jaren 70 kwam het besef dat kabel ook uitstekend gebruikt zou kunnen worden voor lokale omroep. In 1971 was de Brabantse gemeente Goirle de eerste die geheel bekabeld was. Ter gelegenheid daarvan begon men ook met de eerste lokale radio- en televisie-omroep. Inmiddels kennen vrijwel alle kabelnetten minimaal één lokale zender. Dit was nog maar het begin van de enorme uitbreiding aan kanalen die de kabel mogelijk maakte.

Commerciële televisie

Nauw verbonden met de ontwikkeling van de kabeltelevisie is de opkomst van commerciële televisie. Nederland kreeg pas echt commerciële televisie met de komst van RTL Véronique eind september 1989. Toch hadden we al vijftientig jaar daarvoor kennisgemaakt met commerciële televisie. In september 1964 gingen de eerste uitzendingen van TV Noordzee vanaf het REM-eiland de lucht in. Binnen vier maanden had de Nederlandse regering een einde gemaakt aan deze vernuftige vorm van Hollandse koopmansgeest. Het was het begin van een 25-jarige strijd tegen het kwaad dat commerciële televisie heette.

TV Noordzee werd geboren uit onvrede met de weigering commerciële televisie toe te laten. Aan het einde van de jaren 50 ontstond een lobby voor het opzetten van commerciële omroep naar het succesvolle Britse voorbeeld. Nederland zou een tweede tv-net krijgen en wellicht was dit een goede kans om nieuwe partijen de kans te geven. Bij het nieuwe initiatief waren onder andere uitgever van dagbladen betrokken in de zogenaamde OTEM, de Onafhankelijke Televisie Exploitatie Maatschappij. De politiek voelde er weinig voor om de hegemonie van de bestaande omroepen te doorbreken, alleen de VVD was vol overgave voorstander van een commercieel net. De Nederlandse overheid reageerde vervolgens hard op de komst van TV Noordzee. Men smoorde de zender nog voordat deze populair kon worden met ingekochte Amerikaanse series als *Dr. Casey*, *Ed The Talking Horse* en *The Saint*. De dreiging van TV Noordzee was ook meer symbolisch dan reëel: het bereik vanaf het kunstmatige eiland voor de kust van Scheveningen was slechts de Randstad en iedereen moest een speciale REM-antenne kopen om de uitzendingen te kunnen ontvangen.

“Dat de kijker misschien iets anders wilde was niet relevant.”

Toen TV Noordzee eenmaal onschadelijk was gemaakt, kreeg Nederland toch reclame op de televisie. Natuurlijk strikt gereguleerd: de STER was geboren en Nederland 2 kwam in de lucht. Iedereen werd zoet gehouden: de omroepen behielden hun monopolie, de politieke partijen hun spreekbuis en de dagbladen mochten profiteren van de opbrengsten. Dat de kijker misschien iets anders wilde was niet relevant.

ITV en CLT

Een periode van stilte trad in tot in begin jaren 80 kabelmaatschappij Deltakabel in de Zeeuwse plaats Sluis een net aanlegde, dat in 1981 voor het gemak werd gekoppeld aan een Vlaamse kabelmaatschappij. En dat betekende dat de grote keuze die Vlaamse netten konden leveren ook in Nederland beschikbaar werd. Grotendeels ook weer publieke omroepen, maar ook een paar Engelse zenders waaronder de commerciële (!) ITV. Het hek leek van de dam: commerciële televisie zou via Sluis ons land binnen kunnen komen. En ITV was op zich al slecht, laat staan als straks ook nog eens een bedrijf als de Luxemburgse CLT het in haar hoofd zou halen via Vlaanderen een Nederlandstalig tv-kanaal op te zetten dat zo ook onze huiskamers zou kunnen bereiken. Dat van de CLT was nog niet zo gek bedacht, maar de Nederlanders vergaten dat ze een krachtige bondgenoot hadden in hun Vlaamse collega's, die evenzeer beducht waren voor een francofone overheersing vanuit Luxemburg.

In het volgende nummer van *Recorder* volgt deel twee van deze geschiedenis. Met onder andere: de populariteit van zendpiraten op de kabel, concurrentie van de satelliet en de constructie waarmee het commerciële Sky Channel Nederland veroverde.

Testbeeld TV Noordzee

Nationaal Archief

Handige knutselaar ontvangt TV Noordzee via betonijzer.

Nationaal Archief

REM-tv eiland op Noordzee, in aanbouw voor de kust van Noordwijk

Nationaal Archief

Fotorubriek

Direct na het verschijnen van nummer 7 mailde Alie Horden (ex-NOS/NOB/NPO) over de foto's uit de collectie van Rudolf Spoor, waar Meindert van der Meulen en Ineke Panman mee bezig zijn. "Volgens mij zijn het de twee broers uit *Flipper!* Luke Halpin die de oudere broer Sandy speelde en Tommy Norden, het jongste broertje Buddy." En dat klopt! De jongens waren in 1967 op uitnodiging van de NTS in Nederland en bezochten Dolfinarium Hardewijk waar opnamen gemaakt werden voor *Monitor*, dat alles uiteraard onder regie van Rudolf Spoor.

We pakken de serie NTS-portretten uit de collectie van Beeld & Geluid weer op. Er is een lijst met 720 namen en evenzoveel portretten, maar wie is wie? Bij het digitaliseren is die informatie verdwenen en daarom roepen uw hulp in. Herkent u een collega, een familielid of uzelf? Mail naar redactie@recordermagazine.nl. Op de volgende webpagina worden de 'uitslagen' bijgehouden en kunt u de foto's in groter formaat zien: recordermagazine.nl/nts-medewerkers.

VARA STUDIO II HERLEEFT

De VARA troefde in 1931 alle collega-omroepen af door als eerste omroepvereniging een - voor dat doel gebouwde - radiostudio te openen.

Het exterieur van de vroegere VARA Studio II.

De hoofdingang van Hilversum Heuvellaan.

Beheerder en geluidstechnicus Frans de Rond.

tekst en foto's Nico Warnaar

Het was een aanbouwsel bij een bestaand landhuis aan de deftige Hilversumse Heuvellaan in de wijk Trompenberg. Deze studio valt op door het geknikte dak en het ranke torentje. De nok is van glas, waardoor daglicht naar binnen valt. Alle binnenmuren zijn voorzien van verstelbare kurken en houten panelen, voor een goede weerkaatsing van het geluid in de studio. Het lokale nieuwsblad schreef destijds bij de opening over "een zeer smaakvol gebouw." In een later stadium werd er ook een controlekamer opgetrokken. Het complex heeft de status van rijksmonument.

Nadat de VARA medio jaren 90 vertrok naar het verderop gelegen Media Park, werd het pand getransformeerd tot het Muziekcentrum voor de Omroep, waar de vier omroeporkesten en het Omroepkoor de elf studio's gingen bevolken. Gedurende enige jaren daarna zetelde in Studio II de SVEM; dat was de experimentele Studio voor Elektronische Muziek. Op 15 december 2024 werd de naam van het complex gewijzigd in: Hilversum Heuvellaan.

Studio II

Frans de Rond is nu al acht jaar de vaste huurder van voormalig (radio) Studio II. Hij begon zijn loopbaan in 1989 bij het NOB als programmatechnicus. Frans heeft tegenwoordig met zijn opname-activiteiten deze studio nieuw leven ingeblazen, met oog voor realiteit en plaatsing van alle muziekinstrumenten.

"Wat Studio II zo uniek maakt," aldus Frans, "is dat èn muziek hier prettig klinkt dankzij de eigen galm van de ruimte, maar ook gesproken woord - zonder galm - prima verstaanbaar is. De ruimte is vrij

hoog en alle panelen aan de wanden kunnen worden versteld om zo de akoestiek aan te passen aan de opnamesessie die gaat plaatsvinden. In 2019 - na jarenlange leegstand - is deze Studio II in zijn originele staat teruggebracht, inclusief de fameuze studio-muurklok en het toeschouwersbalkon, dat ooit bedoeld was voor de zogeheten 'salonsocialisten'. Enkel de kurkvloer is uit praktisch oogpunt vervangen door een extra laag hout met daarop een linoleumbedekking. De orgelkamer herbergt nu een ventilatieruimte."

"WAUW, DIE ZIJN HIER DUS OOK GEWEEST!"

Volgeboekt

Vandaag de dag is deze studio behoorlijk volgeboekt; artiesten nemen er hun albums op en er wordt veel gerepeteerd door bandjes. Een van de redenen waarom de studio's in Hilversum Heuvellaan zo gewild zijn, is dat er diverse Steinway vleugels beschikbaar zijn. Een minpuntje is dat de opnamevloer van Studio II één ruimte beslaat; musici kunnen weliswaar gelijktijdig, maar niet geïsoleerd van elkaar spelen. Daardoor ontstaat overspraak tussen de microfoons, waardoor naderhand monteren en mixen wat lastiger is. Maar de musici gaan echt voor de uitstekende akoestiek en de *feel* van de studio. Vooral onder jazzmuzikanten is deze opnameplek gewild.

Ook de ambiance van het gehele gebouw aan de Heuvellaan valt in de smaak bij de bezoekende artiesten. Overal in de wandelgangen hangen portretten van beroemdheden die hier eens hebben gespeeld, onder wie: The Ramblers, Ella Fitzgerald,

Oscar Peterson en Miles Davis. En dat geeft bij deze klanten het effect: "Wauw, die zijn hier dus ook geweest!"

Frans maakte al langere tijd opnames, inclusief eindmix, in eigen beheer in Studio II, dat wil zeggen zonder tussenkomst van een platenmaatschappij. Akoestische muziek, vooral klassiek en jazz, wordt met veel detailinformatie vastgelegd. Deze opnamecollectie is aldus een portfolio voor de hedendaagse Nederlandse lichte muziek gaan vormen.

Destijds, bij de opkomst van internet, zag Frans al mogelijkheden voor een platform waarbij zijn muziek via een online-webshop als downloads wereldwijd kan worden aangeboden. Zo ontstond de naam Sound Liaison; het is de liefdesverhouding tussen de musicus en de luisteraar thuis. Er is een catalogus samengesteld waarbij de focus ligt op de hoogste standaard in opnametechniek (*high resolution*), gericht op audiofielen die veel belang hechten aan hun muziekweergave thuis. En zo is deze eerste radiostudio van Nederland weer volop functioneel.

Zie voor meer informatie: [Soundliaison.com](https://www.soundliaison.com)

De originele wandklok en het toeschouwersbalkon.

De opnamevloer met achterin de voormalige orgelkamer.

Wie maakte de Nederlandse lotto-trekkingsmachine?

Er zijn weinig tv-attributen zó iconisch als de Lotto-trekkingsmachine. De ronddraaiende kunststof bol, waar uiteindelijk zes getallen uit rolden die Nederlanders tonnen rijker konden maken. Of net niet...

door Benno Roozen

Zeker; de lopende band van Mies Bouwman komt in de buurt. Net zoals de marmottenbak van Fred Oster of de kartonnen plaat met het testbeeld erop. Maar de Lotto-trekkingsmachine staat bij veel mensen in de top 5 van iconische tv-attributen.

Eén ding is zeker. Het Lotto trekkingsapparaat bestaat gewoon nog, zoals al te zien was in *Recorder 6*. Eind vorig jaar gaf de Lotto (officieel:

de Nederlandse Loterij) de bekende machine in bruikleen aan Beeld & Geluid in Hilversum. Daar staat het imposante apparaat sindsdien te pronken in een van de kelderruimten, waar het tijdens een rondleiding bekeken kan worden. Opvallend

genoeg bestond de overdracht van Lotto aan Beeld & Geluid slechts uit het apparaat zelf. Want er zat geen enkel document, rekening, folder of tekening bij. Simpelweg omdat die niet bewaard zijn gebleven. Zelfs de naam van de producent kon op dat moment niet worden achterhaald.

Instant hit

Inmiddels zijn we een jaar verder en is het verhaal redelijk goed ingevuld. Wat blijkt? De Lotto-machine komt uit... Duitsland. Om precies te zijn uit de Schumannstraat in Saarbrücken, 100 kilometer ten zuidoosten van de stad Luxemburg. We bellen met Hans-Joachim Brösch, gepensioneerd, maar op papier nog steeds eigenaar van het bedrijf Brösch GdB (bij ons: Vennootschap onder firma). "Mijn vader Paul Brösch kende in de jaren 60 de baas van de regionale Saartoto, onderdeel van een landelijk Lotto- en Toto-netwerk. Deze vroeg mijn vader of hij een automatisch Lotto-trekkingsmachine kon ontwikkelen. Een handbediend apparaat was er al, een automatische niet." Met jarenlange ervaring in zijn bedrijf van mechani-

"Het systeem is even simpel als briljant"

sche motoren en technische huisinstallaties durfde vader Paul het aan. Het resultaat was een apparaat dat al in 1965 op de landelijke ARD, het Nederland 1 van Duitsland, te zien was. En bleef. Want het ding was een *instant hit*.

45 landen

Het systeem van de Lotto-trekkingsmachine is even simpel als briljant, wat vaak zo is bij goede uitvindingen. De 49 ballen, die veel weg hebben van gewone pingpongballen, liggen in een ronde doorzichtige bol, vervaardigd uit kunststof. Als de bol de ene kant op draait, worden alle ballen geschud. Daarna draait de bol de andere kant op. Een soort glijbaan in de bol vangt een aantal ballen op ("alle ballen verzamelen!"). De bal die aan het begin van de glijbaan blijft hangen wordt door een klepje vrijgelaten en belandt - voilà - in een doorzichtig buisje. Het eerste getal is 'gevallen'. De wekelijkse trekking doet dat zes keer: zes gewone getallen en een 'extra cijfer'. En ergens in Nederland worden mensen schatrijk. Of net niet... Dankzij de Lottoballen en de trekkingsmachine uit Duitsland.

Vanaf dat moment in 1965 ging het snel in het Duitse Saarbrücken. Niet alleen de ARD, maar ook omroepen en zenders uit andere landen lieten de Lotto-trekking op tv gebeuren met hulp van een machine uit Saarbrücken. Er werden meerdere types ontwikkeld. In totaal bediende de firma Brösch in enkele jaren 200 klanten in 45 landen. Van Burundi tot Marokko, van Azië tot Midden- en Zuid-Amerika. In Nederland klopte de Lotto bij de firma Brösch aan in 1974, al kan zoon Hans-Joachim Brösch dat zich niet specifiek herinneren. "Het toeval wil dat ik - terwijl u belt - een catalogus doorblader met een aantal typen. Ik zal eens kijken of die uit 1974 voor Nederland er tussen staat."

Rechts Paul Brösch, de man die de Lotto-machine heeft bedacht, met twee klanten

Hans-Joachim Brösch

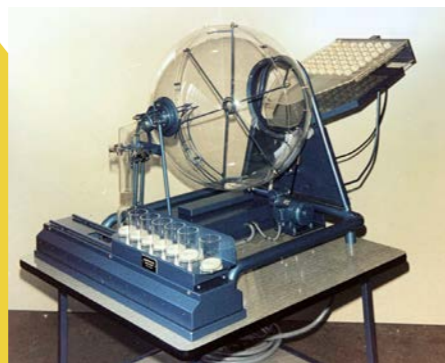
Gekeurde pingpongballen

De ballen die voor de trekkingsmachine worden gebruikt zien er uit als gewone tafeltennisballen met een nummer erop geprint. “Ze zijn ook daadwerkelijk speciaal gemaakt door een fabrikant van tafeltennisballen”, legt Hans-Joachim Brösch in 2020 uit in een lokale krant, de *Saarbrücker Zeitung*: “Ze zijn ook goedgekeurd door een meetbureau. Ze mogen alleen bepaalde gewicht- en maattoleranties hebben. En ze moeten regelmatig worden vervangen. De ballen gaan enkel onder toezicht van een notaris uit en weer in het apparaat. Dat zijn bijna heilige handelingen”, zegt Brösch in de Duitse regionale krant. Kan ook niet anders, want met de trekking is veel geld gemoeid, en daarmee veel belangen.

De bekendste en meest verkochte Lotto-machine is de ‘6 uit 49’. Dus zes ballen getrokken uit een bol met 49 ballen. Zoals de machine in Nederland. Er mogen dan geen documenten van de machine bewaard zijn gebleven, toch weet de Nederlandse Loterij enkele aardige feiten te melden. Zo vond de allereerste Lotto-trekking plaats op zondag 1 september 1974. Die eerste trekking verliep volgens de organisatie allesbehalve vlekkeloos. De twee bestelde machines werden niet op tijd geleverd. Gelukkig was er bij Brösch een vergelijkbare trekkingsmachine beschikbaar en mocht Lotto die lenen. Verder wilde de NOS de eerste trekking niet live uitzenden, maar opnemen om 12 uur ’s middags en pas om 5 minuten voor 8 uur ’s avonds op tv uitzenden. Deze planning werd direct omgegooid toen de Lotto de eerste dag meteen al ontdekte dat iemand vroegtijdig de uitslag naar een café had doorgebeld. De trekking werd daarna altijd rechtstreeks op tv uitgezonden. In de eerste tijd steevast om 19:55 uur aan het einde van *Studio Sport*, later werd de trekking verricht in een complete tv-show eromheen.

Folder en foto van een van de eerste machines, uit het privé-archief van Hans-Joachim Brösch.

Hans-Joachim Brösch

Lotto-tunes

En dan nog even de muziek bij de wekelijkse tv-trekking. De hoes van het plaatje *Ta Samba* van Fransman André Gagnon doet vermoeden dat dit de vaste, altijd gebruikte muziek was bij de Lotto. De muziek is inderdaad gebruikt, maar hooguit enkele seizoenen. In alle andere jaren was de muziek een compositie van tunesmaker Tonny Eyk, die zo goed als elk seizoen een andere tune mocht schrijven voor de Lotto. De Lotto-tune paste niet voor niets goed bij de tune van *Studio Sport*, want ook die kwam van de hand van Tonny Eyk. Hij werd rijk van zijn tunes. Niet van de Lotto... Van vader en zoon Brösch kunnen we wél stellen dat ze goed geld hebben verdiend aan de Lotto.

Overigens; de huidige Lotto-trekkingsmachine is gemaakt door het Franse bedrijf Ryo Catteau. Deze machine wordt sinds december 2024 gebruikt voor de Lotto-trekkingen.

BRAL! en ECHO Magazine

door Albert Bek

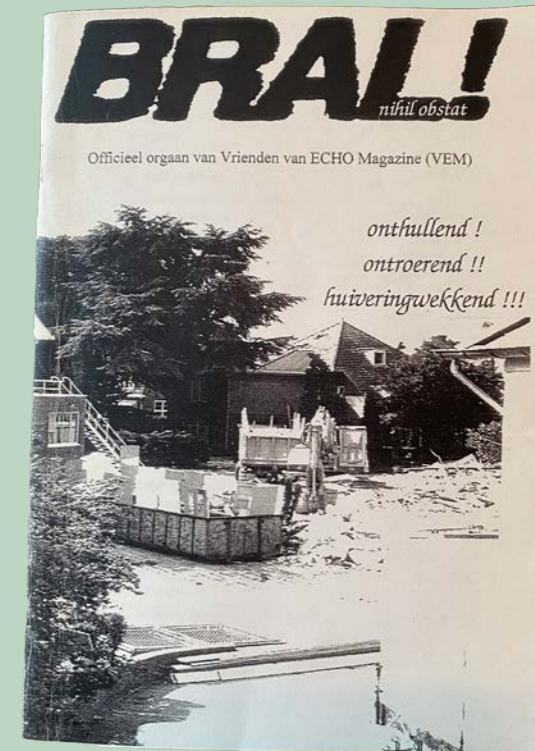
Het komt niet zo vaak voor dat de kopij vanzelf binnenwaait. In dit geval wel dus. Het gaat het om een klein formaat boekje met de opgetekende herinneringen van de redactie van *ECHO Magazine*, de KRO-radio-actualiteitenrubriek die in 1995 moest verdwijnen in het kader van de clustering van omroepen.

Ik kreeg het te leen van oud-collega Rommert Kruithof, toentertijd verslaggever, correspondent en presentator van de radiorubriek. Later werd hij onder meer hoofdredacteur van de *Radio Nieuws Centrale*. Tsjja, dat clusteren met alle gevolgen vandien deed- en doet misschien nog steeds wel pijn. De rubriek heeft vanaf 1954 zo'n 40 jaar lang spraakmakende uitzendingen verzorgd. Met scoops, onthullingen en baanbrekende interviews. Eigenlijk zoals het hoort bij eerlijk en ambachtelijk journalistiek werk. Maar toch, dit ambacht zó dicht op het nieuws schept ook banden voor het leven.

Prominent boven het blad prijkt in cursief de uitdagende titel in chocola-deletters: *BRAL!* Met in de verlengde zwarte 'L'-poot de Latijnse spreuk: nihil obstat. Letterlijk: 'Er staat niets in de weg'. Voor de niet-katholieken: de kerk-censor kon stukken die niet strookten met de katholieke leer verbieden of juist een verklaring van 'geen bezwaar' meegeven zodat het stuk na lezing door de bisschop gepubliceerd kon worden. Het gaat in *BRAL!* allemaal iets korter door de bocht: de bijschriften op de voorpagina liegen er niet om: “onthullend!”, “ontroerend!!”, “huiveringwekkend!!!” Het *Officieel orgaan van Vrienden van Echo Magazine* is een ondergronds krantje dat enkele jaren voor de opheffing van de redactie het levenslicht zag en zoals dat met schotschriften gaat, dat ook zeer onregelmatig verscheen. Een pamflet met stukjes van beurtelings ongeruste, boze en verdrietige redacteuren en medewerkers van de rubriek.

Bijzonder in zijn soort, omdat er naast regelrechte kritiek op de KRO leiding ook ruimte is voor de emotie, de ontroering. Zo viel mij een bijdrage op van langjarig correspondentente Willie Werkman (1940-2021). Haar aanhef zegt al genoeg: “Lieve *Echo*.” Voor haar was *ECHO* de verpersoonlijking van een relatie van bijna drie decennia waarin ze vanuit Tel Aviv zoals ze zelf zegt: “Vertelt over dit land, zijn oorlogen, zijn beetje vrede.” (...) En zo gaat het verder: “Natuurlijk, we moesten aan elkaar wennen, lieve *Echo*. Niet alleen over onze communicatie, soms via verbindingen langs Rome of Genève, maar óók doordat we vaak genoeg werden onderbroken door de Israëlische censor die meeluisterde.” En deze: “Alleen jij wist wat het was om ver van Hilversum op een eenmanspost te zitten en midden in de draaimolen van het Midden-Oosten ook nog een zinnig stukkie te maken.” Ze sluit af met: “Straks is er geen morgenochtend (uitzending,red.) meer. Straks is er van jou helemaal niets meer en rest mij alleen een traan. Om een goede vriend, die er straks niet meer is. Dag *Echo!*”

En zo staat *BRAL!* vol met persoonlijke bijdragen van onder anderen: Ben Kolster, Harold Biervliet, Carine Eijsbouts, Bep van Houdt, Joris van de Kerkhof, Willem Offenbergh, Violet Falkenburg, Frans Regtien, René Rijff, Judith Neurink en Rommert Kruithof. Een prachtig document en een treffend voorbeeld van een roerig deel uit de geschiedenis van de publieke omroep. Juist op het moment dat we aan de vooravond staan van ingrijpende verandering van het bestel. Alweer...

Carrièreswitch

In de nieuwe rubriek Carrièreswitch komen oud-omroepmedewerkers aan het woord die een opvallende overstap maakten buiten de omroep.

Koop Geersing

Van de radio naar de
uitvaartbranche en weer terug

door Klaas Doornbos
foto's Liek Bouma

Van hoofd radio bij de AVRO naar uitvaartverzorgster als franchiser voor Yarden. Het lijken twee totaal verschillende werelden. Maar er zijn ook tal van overeenkomsten, zegt Koop Geersing, die in 2011 na een lange loopbaan bij de radio Hilversum achter zich liet en ging werken als uitvaartverzorgster. Een intens maar ook zeer inspirerend beroep, dat hij tien jaar lang met veel passie en voldoening uitvoerde. Nu is hij weer terug bij de radio als presentator van programma's bij Radio M Utrecht en Radio Gelderland.

Zijn vader nam hem mee vissen en naar de Zwolsche Boys en PEC Zwolle, maar de meeste indruk maakte het vrijwilligerswerk van zijn vader bij de Zwolse ziekenomroep O.Z.O. "Ik ging mee en mocht mijn vader helpen als er opnames gemaakt werden in de Grote Kerk en vond

dat geweldig, al die techniek." Een loopbaan bij de radio zat er toen nog niet in. Koop kon heel goed tekenen en volgde de lerarenopleiding tekenen en handvaardigheid. Hij kreeg een baan als tekenleraar in Groningen en Hilversum leek verder weg dan ooit. Totdat hij als fervent Beatles-fan via de fanclub van de band in contact kwam met een andere Beatles-fan die benaderd was door de AVRO om een speciale serie programma's te maken over

John, Paul, George en Ringo. "Ik kreeg de vraag om mee te helpen de serie vorm te geven en kwam zo in Hilversum terecht. Toen deze klus erop zat, volgden er meer en op enig moment vroeg de AVRO mij om mee te werken aan *Forza*, waar de samensteller vertrok. Aanvankelijk combineerde ik dit met mijn leraarschap, maar dat werd steeds lastiger. Ik maakte de overstap naar de AVRO, waar ik uiteindelijk via de route samensteller, redacteur en eindredacteur in 2005 programma-leider Radio werd."

Andere wereld

In 2011 – na de zoveelste reorganisatie – miste Koop de creativiteit uit de beginfase van zijn loopbaan en stopte hij als manager. Na enkele omzwervingen als zelfstandige was

het overlijden van zijn vader in 2012 bepalend voor zijn verdere loopbaan. "Deze gebeurtenis raakte me zo diep, dat ik wist: ik ga werken

"Een totaal andere wereld met raakvlakken met de radio"

in de uitvaartsector. Een totaal andere wereld maar ook één met raakvlakken met de radio. Op de radio en bij een uitvaart gaat het altijd om een verhaal dat je wilt vertellen. Bij een overlijden deel je als familie en vrienden het verhaal van de overledene en van de nabestaanden. Ik heb altijd veel werk gemaakt van dat verhaal door intensief met families te praten. Ik heb het uiteindelijk tien jaar gedaan en heb mezelf helemaal teruggevonden. Zeker de laatste jaren bij de AVRO haalde ik weinig voldoening uit mijn werk als leidinggevende. Dat veranderde totaal toen ik ging werken als uitvaartbegeleider. Elke uitvaart is anders:

de ene keer is er berusting, een andere keer boosheid of groot verdriet. Ik heb altijd geprobeerd om mijn rol vanaf de start duidelijk te maken."

Terug naar de radio

Koop werkte als franchiser voor Yarden. Toen dat bedrijf overging naar Dela, was de keus stoppen of in dienst bij Dela, dat geen franchise afdeling heeft. "Ik was toen tien jaar actief en vond het – na circa duizend uitvaarten – een goed moment om te stoppen. De radio bleef overigens altijd op de achtergrond. Tijdens mijn uitvaartwerk presenteerde ik op zondagochtend een liveprogramma bij NH over verlies (*Waarheen, waarvoor?*). Nadien kwam ik in contact met zowel RTV Utrecht als Omroep Gelderland, waar ik nu met veel plezier actief ben als presentator. Mijn vierde carrière."

Koop Geersing
in de studio van
RTV Utrecht

Een database-oma? Echt?

ZIJLIJNEN

Hella Liefting, voorzitter van VGOmedia, geeft haar mening over pensioen en andere zaken

Zomaar een vraag van een verbaasd kleinkind dat zich ineens realiseert dat die lieve oma, die van de pannenkoeken, digitaal nog heel wat in haar mars heeft. De betreffende oma zou het kunnen opvatten als leeftijdsdiscriminatie, maar dat is wel een heel zware term. En het lijkt geen twijfel dat naarmate de jaren vorderen, het lastiger wordt om alle regels, snelheden en mogelijkheden op de digitale snelweg bij te houden.

Ik heb mazzel gehad. Het magazine waar ik in de jaren tachtig verantwoordelijk voor was, had als technisch uitgever de Weekbladpers. Daar stond een directeur aan het hoofd die de digitale toekomst uitgesproken visionair bezag. Ik ben nog van de floppy disk-generatie die op allerlei cursussen werd gestuurd om de nieuwe werkelijkheid te omarmen en in het dagelijkse leven en het werk in te passen.

Maar ik moet toegeven: ook ik moet steeds vaker mijn toevlucht nemen tot mijn status van dom (blond)grijsje. Ik moet regelmatig een jonkie ergens lenen of iemand inschakelen die er echt verstand van heeft. Telkens als dat gebeurt, neem ik me heilig voor te zorgen dat ik het een volgende keer weer zelf kan oplossen. Deels uit eigenwijsheid - eerlijk is eerlijk - maar vooral ook om niet nog meer afhankelijkheid te riskeren. Een mens haar mogelijkheden nemen met de jaren al voldoende af om daar ook nog uitsluiting door beperking van digitale toegang aan toe te voegen.

Een andere bevriende oma, een fervente lezer, vertrouwde me laatst toe dat ze sommige eigentijdse boeken niet meer las. Reden: ze kan het taalgebruik niet meer volgen. Ze heeft het hele digitale woordenboek aan zich voorbij laten gaan, met als gevolg dat ze nu niet weet wat downloaden is. Het is niet erg als je iemand dat voor je moet laten doen, maar het is wel erg als je eigentijdse teksten niet meer begrijpt.

Niks ergers dan isolement. Dus om met mijn moeder te spreken: alles is te leren. Zorg alleen dat je het goede leert.

Informatie voor leden van de Vereniging van gepensioneerde medewerkers van media- en aanverwante organisaties

VGO

Bestuur: Voorzitter: Hella Liefting, Vice voorzitter: Anton de Bekker, Secretaris: Hans Hoole, Penningmeester: Anneke Lazar, Leden: Gert Dekkers, Nico Haasbroek
Adres: Geversstraat 89, 2341 GD Oegstgeest, secretaris@vgomedia.nl
Website: www.vgomedia.nl
Ledenadministratie: ledenadministratie@vgomedia.nl

Kom naar de
Algemene Ledenvergadering
van VGOmedia

woensdag 26 november om 14.00 uur
bij Beeld & Geluid, Media Parkboulevard 1, Hilversum

Voor de agenda zie de website van
VGOmedia: vgomedia.nl

Uit het bestuur

Uitgebreide verslagen van de bestuursvergaderingen staan op de website van VGOmedia: vgomedia.nl

Kort verslag van de vergadering van 25 augustus

- De voorzitter zal José Schenkel (voorzitter uitvoerend bestuur PNO Media) uitnodigen voor een bestuursvergadering.
- Verslag AV. Is goedgekeurd. Twee follow-ups: een vraag van een lid dat meer van ons wil horen. We communiceren naar behoren vindt de meerderheid van het bestuur en zolang we geen extra kanalen hebben laten we het hierbij. De opmerking over het toevoegen van het exploitatieoverschot aan een voorziening laten we rusten; de kascommissie was tegen potjes en penningmeester Anneke Lazar heeft uitgelegd dat voor een voorziening een onderbouwing nodig is.
- Het bestuur gaat het gepensioneerdensmaldeel van het Verantwoordingsorgaan uitnodigen voor een kennismaking en het opzetten van een regulier overleg.
- De nieuwe ledenadministrateur, Henk Koeke, wordt welkom geheten. Hij krijgt een staande uitnodiging voor de bijeenkomsten van het bestuur, en mag zelf bepalen of hij aanschuift. Het bestuur is zeer blij; de ledenadministratie is cruciaal voor een goed draaiende vereniging. De overdracht is in september.
- Voortgang Recorder. VGOmedia heeft, in een gezamenlijke bijeenkomst op 28 juli, te kennen gegeven niet verder willen op de huidige voet. Meer inzicht in en invloed op de kosten, een betere financiële basis en betere samenwerking is zeer gewenst. Op 10 september is er een

vervolg in dezelfde samenstelling, maar met de nieuwe SOH-voorzitter Joop Daalmeijer.

- Ledenonderzoek/-werving. Bestuurslid Nico Haasbroek is bezig met het opzetten van een rondleiding op het Mediapark, in samenwerking met Beeld & Geluid. En met een uitstapje, waarschijnlijk naar Brussel. Dat gebeurt op eigen kosten en is niet exclusief voor leden. Wie wil, en betaalt, mag mee. Nadere informatie volgt.
- Vicevoorzitter Anton de Bekker gaf toelichting op zijn beschouwing over het evenwichtig verdelen van het pensioenvermogen. PNO Media doet dat goed, zonder spreiding die in het nadeel van gepensioneerden zou zijn. Maar De Nederlandsche Bank wil liever spreiding van tien jaar. Afwachten en in de gaten houden hoe dat loopt, is het devies.

Uit het Verantwoordingsorgaan

353 pagina's

...en toen was het vakantie: 6 juni 2025. Na een vergadering op die dag, met een agenda (zeven onderwerpen met bijlagen: 353 bladzijden). Zoals gebruikelijk voor een (zomer)vakantie in het bedrijfsleven, om zo te zeggen. En PNO Media is natuurlijk een bedrijf van flinke omvang en

Foto: Jan Jong

met vele dossiers, alle gelieerd aan pensioenen en dus aan mensen: actieven en gepensioneerden. Daar zijn de leden van het Verantwoordingsorgaan (VO) zich van bewust. Zoals u wellicht weet, is het VO 'opgedeeld' in commissies: de financiële commissie, de commissie Communicatie en de commissie Fondsorganisatie. In deze commissies wordt veel voorwerk verricht, zodat de vergaderingen van het VO zelf qua tijd beperkt blijven. Er vindt in de voorbereiding veel overleg tussen de leden plaats – en overigens kunnen belangstellende VO-leden daar ook aan deelnemen. Dus wie moet, wil en kan is veel tijd en energie kwijt aan het VO. Tot dusver ook van de nieuwe leden geen klachten daarover gehoord. Wel de opmerking dat het allemaal meer is dan

gedacht, maar leerzaam en uitdagend.

Kort terug naar de agenda van de laatste vergadering voor het 'zomerreces'.

Het VO nam kennis van de klachtenrapportage over het eerste kwartaal 2025: in totaal zijn 32 klachten bij PNO binnengekomen. Alle zijn binnen 10 werkdagen afgehandeld.

U kunt de klachtenprocedure/klachtenafhandeling terugvinden op de site van PNO Media: <https://pnomedia.nl/uploads/files/downloads/dd01-brochure-klachtenafhandeling-pnomedia.pdf>. Zie de QR-code.

Er is een nieuwe structuur vastgesteld op basis van de Gedragscode die geldt voor de pensioenfondsen. Dit impliceerde ook een nieuw samengestelde klachtencommissie en een nieuwe – of eigenlijk aangepaste - werkwijze.

Het was ook het moment voor het vaststellen van een definitief oordeel van het VO over het beleid van het bestuur van PNO. Dit is opgenomen in het Jaarverslag over 2024 van PNO Media, en als zodanig terug te vinden in het inmiddels gepubliceerde document op de site van PNO: <https://pnomedia.nl/uploads/files/downloads/jaarverslag-pnomedia-2024.pdf>. Zie de QR-code.

De verslagen van VO-vergaderingen werden vastgesteld, het werkplan voor de tweede helft van 2025 afgekaart - onvoorziene (geo)politieke ontwikkelingen op het pensioenvlak voorbehouden natuurlijk.

De vergadering werd afgerond met het bespreken van de zelfevaluatie van/door het VO van het eerste halfjaar na aantreden van het nieuwe Verantwoordingsorgaan.

Meerdere VO-leden geven aan dat ze een leerzaam en fijn eerste halfjaar hebben gehad en uitkijken naar het vervolg.

Na 353 bladzijden zat de vergadering erop en brak de vakantie aan. Tot 8 september. Dan wacht alweer de volgende vergadering.

Waarvan akte
Ynskje van den Brakel Visser

Nieuwe ledenman

In de persoon van Henk Koekoek heeft VGO-media een nieuwe ledenadministrateur. Hij nam vorige maand het stokje over van interim-ledenman Hans van Soest.

Henk Koekoek (1957) is geboren en getogen in Rotterdam ("op Zuid") en is altijd inwoner van die stad gebleven. Zijn achtergrond ligt in de automatisering en zijn arbeidsverleden bij Muziekweb, dat een van de grootste platen- en cd-collecties van Nederland beheerde, die als achtergrondcollectie door de bibliotheken werd gebruikt. Hij bekleedde er verschillende functies en maakte in 2022 de overname van Muziekweb door Beeld & Geluid mee. Die overname betekende ook dat hij zijn pensioen, vanaf 2024, van PNO Media ontvangt. En zo kwam hij terecht bij VGOmedia. "Ik heb wel wat met adresbestanden", zegt Henk Koekoek. "Ik hou van de ordening die er in zit. Ik heb nog een paar soortgelijke klussen. Leuk om te doen!"

Welkom

F.A. Majoor, Hilversum, NEP
B. Hulskamp, Bussum, NOS
mw. Y.F.C. Clement. Hilversum, IKON

Overleden leden

Juni - 6 J.G. Ros (18-7-1938, NOB)
Juli - 1 S. de Groot (19-10-1935, TELEAC/NOT),
3 mw. M.L. Meesterburrie (3-11-1944, NPS) , 4
W.A. van Schaik (6-1-1939, NCRV), 8 E.J.P. Brand
(14-9-1925, NOB), 10 J. Wouda (7-8-1938, NOB),
11 mw. C.C. Polderman (19-9-1929, TROS), 12
J.A. Valke (3-4-1937, KRO), 20 mw. M.M. van
Noordt (16-6-1929, NOS), 24 B.A. Borsboom (16-
12-1936, ANP), 25 B.C. Kastermans (20-1-1956,
onbek.), 26 O.J. Schoemaker (3-9-1938, NOB).

1960

Beeld & Geluid

De eerste Firato werd gehouden in 1950, dit jaar 75 jaar geleden. De laatste tentoonstelling met de naam Firato was in 1996. We halen herinneringen op aan de audio- en videobeurs in de RAI.

door Benno Roozen

Thuiskomen met tassen vol folders. Je mocht aan alle apparatuur komen. En je kon kijken naar een live-uitzending van *Voor de vuist weg* met Willem Duys of luisteren naar muziek in quadrafonie. De Firato in Amsterdam. Wie is er niet geweest? De hoeveelheid spullen die jaarlijks werd gestolen, de herrie van de harde muziek tot irritatie van de standhouders en uiteindelijk de teloorgang. Dat was ook de Firato.

Wat betekent Firato?

Een goeie vraag voor een quiz: wat betekent Firato? Iemand? Het antwoord: Fabrikanten en Importeurs van RAdiotoestellen en Technische Onderdelen. Een beurs in de RAI in Amsterdam met de focus op audio- en videoapparatuur. En dus de aandacht op radio en tv. Met een indrukwekkende lijst hoogtepunten, zoals de introductie van de Compact Cassette, kunsthoofdstero, de kleurentelevisie, de Compact Disc (CD), de beeldplaat, de lintrecorder, de metal-tape, nieuwe videospelletjes en Teletekst. En van nog veel meer.

De Firato was een idee van ene Henk Kazemier en werd georganiseerd door de FIAR CE. Die afkorting is nóg minder bekend: FIAR staat voor Vereniging van Fabrikanten, Importeurs en Agenten op Radiogebied,

FIRATO 75 JAAR

Wie is er destijds niet geweest?

1967

Nationaal Archief

1974

Nationaal Archief

1984 SPELCOMPUTERS

Nationaal Archief

Nationaal Archief

Nationaal Archief

Nationaal Archief

Nationaal Archief

Spaarnestad Photo

“Diefstal en herrie”

CE voor consumentenelektronica. De brancheorganisatie dus. Henk Kazemier en later Alfred Pelger en zijn vrouw June zwaaiden de scepter bij de eerste jaren van de Firato. In eerste instantie was de Firato vooral bedoeld voor de vakhandel. Maar gaandeweg werd de focus verlegd naar de consumentenmarkt. Vanaf 1950 in Bellevue aan de Leidsekade in Amsterdam, vanaf 1955 in de oude RAI (in de stadswijk De Pijp), en sinds 1963 in de nieuwe (en huidige) RAI aan het Europaplein.

Enkele cijfers van dat jaar 1963: 150 standhouders, 32.000 m2 tentoonstellingsruimte, 141.000 bezoekers en een entree van 2 gulden. Ter vergelijking: in 1951 waren er slechts 40 standhouders en 10.000 bezoekers.

Timing

De timing van de Firato was goed, de beurs trok niet voor niets elk jaar meer bezoekers. Radio, tv en muziek speelden een steeds grotere rol in het dagelijks leven van veel mensen. Daar hoorde onmiskenbaar een groot aantal (technische) ontwikkelingen bij. Meer tv-zenders, meer radiozenders, meer omroepen, meer muzikanten, meer entertainment en een steeds sterkere jongerencultuur. De Firato gedijde goed in die omgeving, de stimulans ging beide richtingen op. De Firato werd zelf meer en meer een media-evenement. De (elektronische) media zelf waren niet alleen steeds zichtbaarder en tastbaarder aanwezig, de aandacht van de media voor het evenement zelf steeg ook met het jaar. De bekende toekomstdenker Christ Titulaer (tevens sterrenkundige, futuroloog, televisiepresentator en populair-wetenschappelijk schrijver) was er jarenlang zo goed als kind aan huis.

In 1984 wist verslaggever Harmen Roeland in het *NOS Journaal* van 9 september te melden dat het “dit jaar met de diefstallen is meegevallen”. Kenmerk van vorige Firato-edities was dat er veel apparatuur werd gestolen. Maar door een ander bewakingsstelsel wist de RAI dat drastisch te beperken. Ook kwamen er standhouders die een eigen bewaking hadden. Nadere invulling van dit nieuwsfeit werd niet gegeven.

Herinnering van een bezoeker

“In 1982 kocht ik op de Firato de Betamax videoband van BZN, die hadden een ‘Multi uitgave’ van een ‘Best of’ op vinyl, video, cassette en 8-track uitgebracht in samenwerking met het blad *Video en Audio Totaal*. Het bonnetje zit nog altijd in het doosje van de videoband.. 99 gulden tikte ik daar voor af, maar... vooral in die tijd... je had wat om indruk te maken bij je kennissen.

Henk-Anna Loog

Herinnering van een bezoeker

“Mijn eerste Firato bezocht ik als 16-jarige in 1971. Wat me het meeste bij is gebleven was de stand van Hilversum 3, achter glas zag je de dj’s bezig met de eerste ‘selfsupport studio’. Onvergetelijk voor mij was Herman Stok met zijn programma, hij speelde het plaatje *Back Street Luv* van Curved Air, en als ik dat nu weer hoor dan sta ik wéér in die Firato-hal met de studio van Hilversum 3.”

Henk-Anna Loog

Nationaal Archief

Herinnering van een bezoeker

“Ik heb in 1978 en 1980 gespijeld om naar de Firato te kunnen. Kan ik nu wel zeggen denk ik. In 1978 hadden ze op de stand van Akai een leuke gadget: een ‘kartonnen platen-speler’. Je draaide een plaatje rond met de vinger en via een naald en kartonnen klankbord kon je de promotie van hun Direct Drive platenspelers beluisteren. In 1984 en 1986 was er veel aandacht voor homecomputers. In '86 was er een grote stand van de PTT waarbij je Viditel kon uitproberen (wie kent dat nog?).”

MultiplexFM

to-edities was dat er veel apparatuur werd gestolen. Maar door een ander bewakingsstelsel wist de RAI dat drastisch te beperken. Ook kwamen er standhouders die een eigen bewaking hadden. Nadere invulling van dit nieuwsfeit werd niet gegeven.

Ook de herrie op de Firato was in 1984 een onderwerp in het *NOS Journaal*. De overlast was zó groot, dat je een akoestisch muziekinstrument niet meer hoefde te demonstreren. Standhouder C. Brugman: “Je hoort het zelf, wij proberen hier orgels te verkopen, maar dat is op geen enkele manier te realiseren vanwege de verschrikkelijke herrie die we hier hebben.” Standhouder W. Haanstra doet er een schepje bovenop: “Nou, het is erger als welk jaar dan ook. Ik heb denk ik ongeveer zo’n tien Firato’s meegemaakt tot nu toe, en zonder koptelefoons kan je niet demonstreren. We hebben hiernaast dan binnen de geluidsdichte cabine maar zelfs daar overheerst het lawaai van de burens.” Harmen Roeland: Bent u er over twee jaar weer? “Haanstra: “Onder deze voorwaarden echt niet meer, nee.”

Tijdelijke tentoonstelling

Beeld & Geluid in Hilversum heeft vanaf woensdag 8 oktober een nieuw museum paviljoen vanwege 75 jaar Firato, al komt niet die hele periode aan bod. De tentoonstelling richt zich op de media-apparatuur die tussen pakweg 1950 en 2000 ons leven en daarmee ook ons huis zo impactvol heeft bepaald. Zeg maar “de tijdlijn van de apparatuur”, licht productmanager Mediamuseum Arjen Pas van Beeld & Geluid toe. “De tentoonstelling bestaat uit stilistische woonkamers met de typische apparatuur van dat moment, die je in sommige gevallen mag aanraken.”

Verder kun je een vergeten activiteit doen: denk aan het instellen van je tv-antenne voor een goede ontvangst. De nieuwe museumzone ‘Verwonderen’ is te zien tijdens de reguliere openingsuren van Beeld & Geluid.

Herinnering van een pro - Ferry Maat

Diskjockey Ferry Maat (toen *TROS Top 50* en de *Soulshow*) heeft desgevraagd mooie herinneringen aan de Firato: “De eerste en grootste Roller Skate Party van Nederland. TROS radiochef Hugo van Gelderen had in 1982 een hoogwerker aan laten rukken en daarin werden mijn *Soulshow*-spullen gezet zodat ik hoog boven de hoofden van de bezoekers de show kon maken. Ik had een prachtig uitzicht over de menigte en zag dat de directie van de RAI een extra hal opengooide voor al die rollerskaters die niet meer uit de voeten konden. Tijdens de *Soulshow* traden The Sherman Brothers en American Gypsy live op. Ik moest al die tijd boven in m’n bakje blijven en ‘t was een dubbeltje op z’n kant wat betreft de sanitaire stop.”

Nationaal Archief

Herinnering van een pro - Ferry Maat

“De Firato was eens in de twee jaar, maar we hebben ooit in zo’n tussenjaar de HiFi RAI gehad. Stonden we met (zeezender) Radio Noordzee en Blaupunkt als sponsor. Moet in '73 of '74 geweest zijn. Technicus lemke Roos kocht altijd afgeschreven NOS-apparatuur op. Zo draaiden we bij Radio Noordzee Internationaal in de studio’s met die grote EMT-platenspelers van de NOS. Komt er een delegatie van de NOS met hoge piefen langs. Lachen man. Dat was trouwens een ‘stille beurs’, er mocht niet veel lawaai gemaakt worden. Aan de buitenkant van het studiegas had Blaupunkt een overkapping gemaakt waar een heleboel koptelefoons aan het plafond hingen. Daarmee kon je de uitzending horen. Nog nooit zo veel loze draadjes zien hangen aan het eind van de dag...”

Nationaal Archief

AMSTERDAMS FEESTJE

Jubeljaar op televisie

Op 27 oktober wordt Amsterdam 750. Vijftig jaar terug haakten vooral de AVRO en de TROS aan bij het jubileum met amusement en historisch drama.

door Liselotte Doeswijk

Het afgelopen feestjaar was deels te volgen op televisie, het openingsconcert, SAIL en de Nationale Viering 750 jaar Amsterdam waren en zijn straks live te volgen via de NOS. En de NTR bracht een Amsterdamse *spin-off* van *Het verhaal van Nederland*. Als we vijftig jaar terugspoelen zien we dat elke omroepvereniging het jubileum op geheel eigen wijze inkleurde. De KRO negeerde het Protestantse feestje, de NCRV deed op de radio iets met poëzie. De tv-afdeling van Radio Nederland Wereldomroep maakte een documentaire voor internationaal publiek en de VARA organiseerde op de Dag van de Arbeid een muziekprogramma in Carré met een documentaire over de Arbeiders Jeugd Centrale als pausfilm. TROS koos voor Amsterdamse muziek en de AVRO pakte écht uit met duur historisch drama.

De TROS bracht op 8 februari 1975 een zaterdagavondshow rondom Sylvia de Leur. In het muzikale variété *Een rondje Amsterdam* is zij een hippie-meisje dat naar Amsterdam is komen liften. In een prachtig decor van Roland de Groot, licht van Jan Heesemans en onder regie van Ralph Inbar, traden een keur aan Amsterdamse artiesten ten tonele: Liesbeth List, Willeke Alberti, Adele Bloemendaal en Tante Leen. Ook Ramses Shaffy en de groep Sailor zongen bekend Amsterdams repertoire. Inbar vertelde in *De Telegraaf*: "In dat studiodector heb ik echt een dag en een nacht in Amsterdam laten herleven met een verhaaltje erdoor." Het programma werd de Nederlandse inzending voor de Gouden Roos in Montreux waar het weinig lof oogstte.

In juni kwam de AVRO met nieuwe Amsterdamse liedjes. Ter ere van de jubilaris schreef Stichting Conamus een liedjeswedstrijd uit onder de titel *Ik zing van Amsterdam*. Jan Blaaser kreeg de artistieke leiding over het initiatief en had de schone taak om uit de 455 inzendingen 12 liedjes toe te wijzen aan artiesten als Frans Halsema, Johnny Kraaykamp, Lenny Kuhr, Rob de Nijs, Ria Valk en Tante Leen. Er kwam een langspeelplaat uit voort en een tv-show gepresenteerd door Mies Bouwman. Voor deze show was geen decor nodig, dat stond al kant-en-klaar opgebouwd in de RAI voor *Mokum 700*, een manifestatie die in juni veel publiek trok. In een van de beurshallen was een Amsterdams stadsplein nagebouwd op ware schaal, met Jordanees pandjes en het oude stadhuis waar zelfs getrouwd kon worden. En daar stonden dus voor AVRO The

< Liesbeth List zingt *Kinderen een kwartje* in TROS-show *Een rondje Amsterdam*

Blue Diamonds, Beppie Bouwmeester en Sjakie Schram de aan hen toegewezen liedjes te playbacken.

Het interieur van het oude Amsterdamse stadhuis werd opgebouwd in een van de Hilversumse tv-studio's en was te zien in de tweede aflevering van AVRO's historische dramaserie *Amsterdam 700*. Na de eerste aflevering, *De Hanzeoorlog* die zich afspeelde in 12e-eeuws Amsterdam, bleek al dat deze productie zwaar op de budgetten van de omroepvereniging zou gaan drukken. Decorontwerper Freek Biesiot stelde voor om voor aflevering 2, *Een hemel op aarde*, waarvoor de tijd van de Wederdopersoproer (1535) benaderd moest gaan worden, een modulaire en minimale aanpak te kiezen. In plaats van aparte decors voor elke scène, werden met een klein aantal onderdelen de verschillende benodigde decors snel op- en

omgebouwd. Dat die niet altijd compleet en beeldvullend waren, werd met stemmige belichting verhuld. En zo zagen de kijkers in 1975 hoe een van de Wederdopers in het oude stadhuis zijn vonnis hoorde.

Dat na vier afleveringen de koek op was, lag niet exclusief aan de kosten voor de benodigde historische aankleding. Het ambitieniveau lag op alle fronten te hoog, van casting tot scenario. Kees Holierhoek had een concept bedacht waarin aanvankelijk acht delen zouden verschijnen, elk spelend in een andere historische periode in Amsterdam en elk met een andere cast en crew. Dat vergde acht originele scenario's van acht verschillende schrijvers, wat uiteindelijk bij de helft slechts ten dele lukte. Marga Minco bijvoorbeeld, had een jaar onderzoek en schrijfwerk gehad aan 'haar' aflevering over Daniël de Barrios, een Portugese Jood die in het 16e-eeuwse Amsterdam verliefd werd op een niet-Joods meisje. Na de televisie-uitzending liet ze aan de pers weten dat ze niet tevreden was met wat regisseur Walter van der Kamp ervan had gemaakt. De pers was ook niet bepaald jubelend over deze en de andere afleveringen van *Amsterdam 700*.

Geslaagd of niet, het had natuurlijk aardig geweest als deze televisieprogramma's het afgelopen jaar weer ergens te zien waren geweest. Helaas, banden van de drie beschreven producties zijn er niet meer, we moeten het - zoals wel vaker - doen met de foto's en herinneringen van de makers.

Een modulaair decor en Rembrandteske belichting. Foto's van *Amsterdam 700* van de AVRO, aflevering 2: *Een hemel op aarde*.

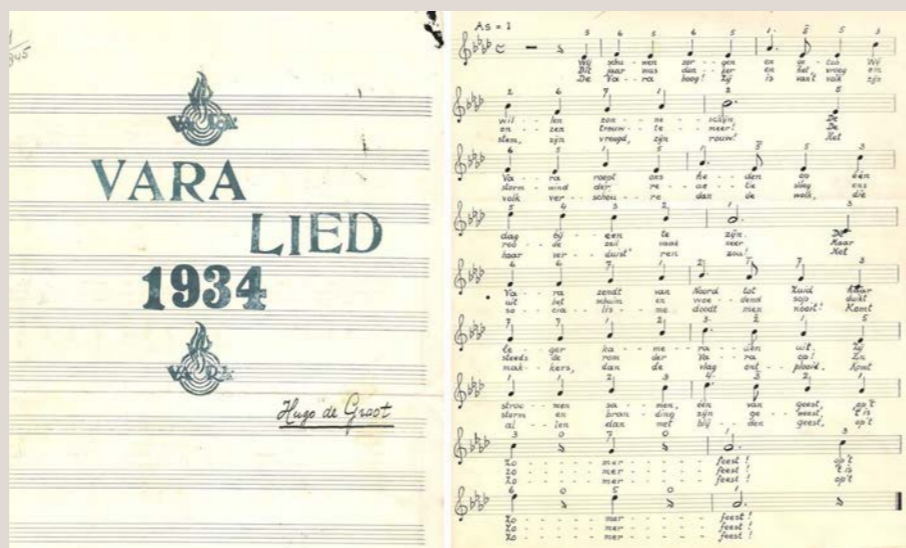

Muziek schatten

door Jan Jaap Kassies

100 jaar VARA

Op 1 november is het 100 jaar geleden dat de Vereniging van Arbeiders-Radio-Amateurs (VARA) werd opgericht. De omroep zond honderdduizenden uren muziek uit, waarvan tot het midden van de jaren 70 een groot deel speciaal voor radio- (later tv-)uitzending was gecomponeerd dan wel gearrangeerd.

Muziekschatten.nl

Musici als Hugo de Groot, Paul Godwin, Johan Jong, Cor Steyn, vocale ensembles als de Roodborstjes, ensembles als de Jonge Flierefluiter en orkesten als The Ramblers en het orkest van Malando waren jarenlang actief in de studio's aan de Hilversumse Heuvellaan. In 1929 werd Hugo de Groot dirigent van het VARA-Orkest, dat een breed repertoire speelde: van liedjes als *Hallo hier Hilversum* tot klassieke muziek (meestal in gearrangeerde vorm). Uiteraard werden veel strijdlieparen uitgezonden door de 'rode omroep'; in de tweede helft van de jaren 30 werden hieraan steeds meer beperkingen opgelegd door de controlerende instanties.

Vanaf 1934 waren The Ramblers vast verbonden aan de VARA, en speelden ze naast hun reguliere (radio-)optredens regelmatig op ledenavonden. In de jaren 30 waren musici als Benedict Silberman en Eddy Walis vaak te beluisteren met hun ensembles met namen als Bravour en Charme, Esmeralda en het Rosian Orkest. Ook Cor Steyn begon in 1932 zijn lange VARA-carrière, met o.a. zijn Accordeonorkest. In 1936 besteedde de VARA 60 procent van haar zendtijd aan populaire muziek: naast satire en hoorspelen was dit een middel

om leden te behouden en liefst te winnen.

Een bijzonder onderdeel van de VARA-programmering vormden de maandrevues. Hierin werden liedjes afgewisseld met gesproken tekst, waarin dikwijls gebeurtenissen uit de actualiteit 'de revue passeerden'. In veel gevallen werd de muziek ervoor geschreven door (pianist) Isja Rossican. Ook accordeonist-pianist-componist Jan Vogel leverde hieraan regelmatig bijdragen.

In de Tweede Wereldoorlog werden de grote orkesten (25 à 30 musici) van de omroepen opgeheven. Hiervoor in de plaats werd een 'centraal'

Beeld & Geluid

geleid orkest in het leven geroepen onder de naam Het Omroeporkest. Na de oorlog verschenen nieuwe namen zoals Ger van Leeuwen en Cor Lemaire, die de liedjes schreef voor de hoorspelserie *De Familie Doorsnee* (1952-1958). Ook accordeonisten Jan Corduener en Harry de Groot speelden in en schreven en arrangeerden jarenlang voor allerlei ensembles. Violist Paul Godwin bracht met verschillende ensembles zoals Stradiva en Vindobona veel Weense muziek. Johan Jong leidde de Jonge Flierefluiter (zie ook *Recorder* nr. 7) en Dorus alias Tom Manders en 'meneer' Cor Steyn waren vanaf 1955 met veel succes op televisie en korte tijd later op de radio.

Op het gebied van de jazz was de VARA eveneens zeer actief: naast The Ramblers waren Theo Loevendie en Misha Mengelberg al vroeg

in hun carrière, rond 1960, in de Hilversumse VARA-studio's te vinden. Loevendie leidde het ensemble Romance in jazz (1958-1960), waarvan zangeres Rita Reys deel uitmaakte. Pianist-trompettist-arrangeur-orkestleider Boy Edgar was al decennia actief in Hilversum. In 1960 richtte hij Boy's Big Band op, die maandelijks een radio-uitzending verzorgde en geregeld optrad in binnen- en buitenland. Dit orkest bestond uit musici met zeer uiteenlopende muzikale achtergronden en heeft ruim tien jaar bestaan.

Het VARA-Dansorkest, opgericht na het opheffen van de 'oorspronkelijke' Ramblers en jarenlang geleid door Charlie Nederpelt, werd in 1986 opgeheven. Daarmee kwam er een einde aan een lange

periode 'live' uitgezonden lichte muziek uitgevoerd door ensembles in dienst van een omroep. Uiteraard werd in diverse radio- en tv-programma's live gemusiceerd; één van de musici die daarbij een grote rol speelden was accordeonist-orkestleider-componist-arrangeur Henk Westrus, die vooral bekendheid verwierf als muzikaal leider van het jaarlijkse tv-programma *Kinderen voor Kinderen* en het politieke radioprogramma *In de Rooie Haan* waarvoor hij in twaalf jaar ca. 500 liedjes schreef.

Jan Jaap Kassies

Beeld & Geluid

Drie grote namen uit de muzikale geschiedenis van de VARA: Boy Edgar (boven), Hugo de Groot en Henk Westrus (onder).

Verder luisteren? Op YouTube-kanaal *Muziekschatten* is een drietal video's te zien die zijn gewijd aan de muziek van de VARA. Scan de QR-code!

Zelf spelen? De omroepbladmuziekcollectie bevat een groot aantal composities en arrangementen die zijn geschreven voor VARA-ensembles en -programma's. Neem eens een kijkje bij Muziekschatten.nl.

Nieuw binnen bij Beeld & Geluid

DOESBURGSE SCHIJF & DECORONTWERPEN SWIEBERTJE

door Erwin Voorhaar
foto's Raymond Liefjes

De Doesburgse schijf (boven) en
de zelfbouwmicrofoon (onder)

Beeld & Geluid

De collectie van Beeld & Geluid bevat vele objecten die het verleden van de Nederlandse omroep tastbaar maken. Erwin Voorhaar toont stukken uit twee recente schenkingen. Twee bijzondere objecten van de onlangs overleden radiotechnicus Cor Doesburg en een aantal fraaie decorschetsen van Julienne van der Erve, de eerste vrouw bij decorontwerp.

Cor Doesburg

Helaas moesten wij afscheid nemen van omroepionier Cor Doesburg (1932-2025), op 16 juni is hij overleden. Als herinnering aan hem en zijn werk – waarin verbetering van bestaande techniek voorop stond – hebben we een kleine selectie bijzondere objecten gekregen, waaronder de hier getoonde zelfbouw bandmicrofoon en een Doesburgse schijf.

De Doesburgse schijf was een voor de NRU door Cor Doesburg ontwikkelde synchronisatieknop voor het 'scherp' zetten van bandopnameapparatuur in de opnamestudio's. Dit exemplaar staat op een plankje en is als aandenken uitgereikt aan Cor zelf. De schijf maakte het leven van de radiotechnici een stuk eenvoudiger en dat gaat ook op voor de zelfgebouwde microfoon. Tin Jonker, vrijwilliger bij Beeld & Geluid en kenner van microfoontechniek, licht toe: "Cor werkte als tekenaar aan de ontwikkeling van de microfoon OV 312. De afmetingen van die microfoon waren zo gekozen, dat de door de NRU

ontwikkelde 6-polige connector COD precies aan de behuizing paste. Volgens het Laboratorium van de NRU, een trapje hoger in de hiërarchie dan het Technisch Centrum, was verdere verkleining van de microfoon niet bespreekbaar omdat de connector dan niet zou passen. In overleg met zijn chef,

dhr. Huis (die Cor liefkozend "Baas Huis" noemde) mocht Cor met gebruikmaking van de middelen en gereedschappen van de NRU zelf een microfoon bouwen om daarmee aan te tonen dat kleinere bouw wel degelijk tot de mogelijkheden behoorde. Voor deze microfoon gebruikte hij de zogenaamde Klein Tuchelconnector, die later bekender werd als 'DIN-connector met schroefdraad'. De opvolger van de OV 312 microfoon, de OV 332 werd vervolgens uitgevoerd met de Klein Tuchelconnector. Cor had met zijn zelfgebouwde microfoon de ontwerpers in het Laboratorium weten te overtuigen."

Twee mooie aandenkens aan de man die in zijn loopbaan onder andere programmatechnicus, technisch tekenaar, studiochef en chef Afdeling Radio was. Een uitgebreider IM is te vinden op [Recordermagazine.nl/cor-doesburg](https://recordermagazine.nl/cor-doesburg).

Juliënne van der Erve

Recent zijn ook geheel andere objecten binnengekomen. Beeld & Geluid heeft een grote collectie decor- en kostuumontwerpen van bekende en minder bekende ontwerpers. Deze ontwerpen variëren van zwart-wit lichtdrukken tot zeer kleurrijke originele exemplaren. Toch zijn er nog gaten in die collectie en tegelijkertijd zijn er van die programma's waar je altijd wel meer van wilt. Dus als er tekeningen aangeboden worden van de eerste vrouwelijke decorontwerpster binnen de omroep in Hilversum voor een programma dat iedereen nog kent, dan nemen we dat graag in ontvangst. De ontwerpster is Juliënne van der Erve; het programma *Swiebertje*.

Beeld & Geluid

Beeld & Geluid

De kleurschetsen van Julienne van der Erve. Boven de kamer van de burgemeester, onder het rommelwinkeltje van Malle Pietje. Daardoor weten we dat de tekeningen uit 1968 zijn, want toen deed dat personage zijn intrede in *Swiebertje*.

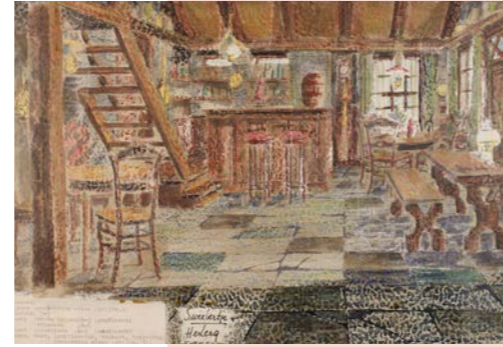
Links: Malle Pietje (Piet Ekel) en Swiebertje (Joop Doderer) voor het rommelwinkeltje.

In de verzameling decortekeningen van een voormalige omroepmedewerker bevonden zich een viertal tekeningen van interieurs uit het programma. Twee van deze zeer goed bewaarde kleurrijke met ecoline gekleurde ontwerpen zijn zonder meer aan Van der Erve toe te schrijven. De twee andere zijn met een andere techniek vervaardigd – met vetkrijt waardoor een opmerkelijk craquelé-effect wordt bereikt. Deze vier ontwerpen zijn de enige decortekeningen in kleur die we nu van het programma hebben.

Juliënne van der Erve (na 1974 Rekers-Sijpkens) werd op 4 oktober 1928 geboren en was in de periode 1960-1992 werkzaam voor de omroep in Hilversum. Het begon met een proefopdracht voor ontwerper Peter Zwart. Dit beviel en Van der Erve werd op freelance basis aangenomen bij NTS Decorontwerp. Ze was daarmee inderdaad de eerste vrouwelijke ontwerpster, maar was daar zelf, zoals weergegeven in enkele interviews, nogal bescheiden over. Ze was actief tot begin jaren 70 en ontwierp vooral voor jeugdprogramma's zoals *Bas Boterbloem* (1960); *De avonturen van Okkie Trooy* (1962-1963); *Coco en de Vliegende Knorrepot* (1961); *De treinreis naar de toekomst* (1964-1965); maar ook andere programma's als de *Willy & Willeke (Alberti) shows* (1964) en eenakter *Asmodee* (1964) waarin haar kinderen als figuranten optraden.

Voor *Swiebertje* verzorgde Van der Erve voor meerdere seizoenen ontwerpen, maar omdat het programma lang heeft gelopen is ze zeker niet de enige die aan het programma heeft gewerkt. Zo zijn de decors voor de eerste live-uitzendingen uit Studio Irene in 1955 gemaakt door Fokke Duetz, die toen net in dienst was als tweede decorontwerper bij de NTS. De decorontwerpers na hem leerden het vak in de praktijk, vaak beginnend met de kinderprogramma's. Zo hebben ook Hans Christiaan van Langeveld, Peter Keesom en anderen op de titelrol van het populaire programma gestaan.

Juliënne van der Erve kwam in 1976 in vaste dienst en werd stafid. Ze ging zich daarna vooral bezighouden met het beeldarchief en de bibliotheek van de NOS hoofdafdeling Ontwerp, waar andere ontwerpers graag gebruik van maakten. Ze overleed in Amsterdam op 7 januari 2012. Er waren slechts een paar ontwerpen van haar in de collectie, enkele zwart-wit lichtdrukken voor *Swiebertje*, geschonken door haar collega Hub Berkers. Ook hebben we decorplattegronden van haar voor de *3x1=1 show* van Ralph Inbar uit 1972. Daar zijn dus deze vier, in vele opzichten bijzondere, tekeningen aan toegevoegd.

Beeld & Geluid

De herberg en daaronder de keuken van Saartje. Van der Erve maakte deze schetsen met vetkrijt waardoor ze een opmerkelijk craquelé vertonen.

Erwin Voorhaar is media-manager op de afdeling Vereeuwigen en selecteur voor de objectencollectie.

Met dank aan Beeld & Geluidvrijwilligers Tin Jonker en Raymond Liefjes.

Geluisterd: Maar het komt wel weer in orde

door Erwin Voorhaar

Een titel die alles zegt; muziek uit de periode 1940-1946 van Nederlandse bodem. Van bezetting tot (net na) de bevrijding. En met die muziek is het allemaal wel in orde. Het verrassende begin, met een mij onbekend nummer (*Rolerskatina' On A Rainbow*) door The Ramblers. Twee flink swingende titels door Eddy Christiani en de eveneens Amerikaans aanvoerende Big Bands van Ernst van 't Hoff en Dick Willebrandts.

Swing en jazz in oorlogstijd? Inderdaad! Hoe dát precies zit leest u allemaal in de omvangrijke hoestekst bij de CD. Daarin is meer te lezen over de donkere kanten van deze periode, zoals de aan het eind

van de oorlog omgekomen *Two Kids and a Guitar* Johnny & Jones. En de uitvoering van het door Sophie Tucker bekend geworden *My Yiddische Momme*, hier gezongen door Wally Sluyzer bij het Belgische The International's Dance Orchestra, is een beklemmende

herinnering aan wat er die afgelopen oorlogsjaren allemaal was gebeurd, en waarover in 1945 weer vrij kon worden gezongen. Liedjes om lekker naar te luisteren, maar ook om bij na te denken.

De geluidsrestauratie is zoals altijd bij de producties van Doctor Jazz in de ervaren handen van Harry Coster, dus daar valt niets op aan te merken.

Een kleine kanttekening is nog te maken: het bijbehorende boekje moet worden gedownload, en los van het feit of dit meteen lukt (of niet) – de gegevens direct in de CD hebben is toch makkelijker dan een download of print die weg

kan raken. Volgende keer wordt daarvoor – het is natuurlijk een dure zaak – hopelijk ook een sponsor gevonden. Voor de rest: kopen en beluisteren, en je verwonderen over de grote kwaliteit van onze toenmalige artiesten en orkesten!

Stichting Doctor Jazz - 2025

Prijs: € 12,- incl verzendkosten

Doctorjazz.nl

Bijeenkomst Hoofdafdeling Ontwerp Vrijdag 28 november 2025

[Attentie gewijzigde datum bijeenkomst](#)

Zoals u in het vorige (juli-)nummer van *Recorder* hebt kunnen lezen is Beeld & Geluid in samenwerking met VGOMedia, de vereniging van gepensioneerde omroepmedewerkers, op zoek naar kennis uit het televisieverleden. Verhalen, anekdotes en technische informatie uit vroegere jaren tv-maken. Die verhalen - en kennis in het algemeen - dreigen verloren te gaan met het verstrijken van de jaren. Hoog tijd dus voor een inventarisatie. En u kunt daarbij helpen, sterker nog u bent daarbij de onmisbare factor.

Na voorgaande sessies met andere divisies uit het facilitaire bedrijf worden nu oud-medewerkers van de Hoofdafdeling Ontwerp NTS/NOS, dat wil zeggen van Grafisch Ontwerp, Decorontwerp en Maquettebouw, uitgenodigd om hun bijdrage te leveren. Wat was uw werkwijze, welke apparaten werden er gebruikt en hoe verliep de overgang van zwart-wit naar kleur, van analoog naar digitaal? In overleg met Beeld & Geluid is beeldmateriaal welkom.

De bijeenkomst vindt plaats op vrijdag 28 november 2025 vanaf 14:00 bij Beeld & Geluid in Hilversum. Om daarbij aanwezig te zijn hoeft u geen lid te zijn van VGOMedia. U meldt zich aan door het inschrijfformulier in te vullen op de website: VGOMedia.nl. Na uw aanmelding ontvangt u per e-mail een bevestiging van uw deelname. U kunt gratis parkeren in de parkeergarage.

Tot ziens! Namens VGOMedia: de kennisgroep

Roeki Aronds (95)

Actrice en danseres
Roekie Aronds schreef geschiedenis met één kus. In een aflevering van *Pension Hommes* speelde ze Klaartje Binnendijk. In

een legendarische scène deelde ze in de jaren 50 een kus met tegenspeler Donald Jones – de eerste interraciale kus op de Nederlandse televisie. Die intieme, menselijke scène had grote maatschappelijke impact en werd symbool voor inclusie en vooruitgang in een tijd van sociale barrières. Aronds genoot haar opleiding bij Hans Snoek van het Scapino Ballet en was jarenlang verbonden aan het gezelschap. Ze combineerde klassieke techniek met een warme uitstraling en inspireerde generaties dansers, onder wie haar leerlingen van de Gooische Balletschool, die ze zelf oprichtte. Ook in Suriname droeg ze haar liefde voor dans uit, via een eigen dansschool én een wekelijkse tv-show: *The Roekie Aronds Show*.

Ze was getrouwd met oud-nieuwslezer Fred Emmer en moeder van componist Stephen Emmer.

Spreekbuis.nl

Rudolf van den Berg (76)

Na een aantal sociaal-politieke televisiedocumentaires voor de VPRO werd Rudolf van den Berg filmregisseur. Hij was succesvol met boekverfilmingen als *Bastille* (1984), *De avonden* (1989) en *Tirza* (2010) en won driemaal een Gouden Kalf.

Jaap Brand (99)

Op 8 juli overleed na een kort ziekbed omroepcoryfee Jaap Brand. Niet direct een naam die buiten zeer veel (oud-)omroepmedewerkers bij het grote publiek bekend was. Brand deed vanaf begin jaren 60 aanvallend veel presentatiewerk bij de VARA en maakte daar later ook programma's. Na de VARA presenteerde hij bij de NRU, de voorloper van de NOS, onder meer de Concertgebouwconcerten.

Hij was de 50 al ruim gepasseerd toen omroep-chef Kees Buurman in Brand de ideale presentatie-coach zag. Buurman vroeg hem samen met Herman Broekhuizen die taak op zich te nemen. Een gouden

greep. Hij heeft daar jarenlang met veel plezier later bekende omroepers en presentatoren gecoacht in teksten lezen, tekstbeleving en uitspraak. Voor radio én televisie.

Na zijn pensioen zette hij zijn coachpraktijk als freelancer, onder meer bij RTL voort. Aanvankelijk samen met Tineke Verburg (1956-2022) en later alleen. Tot vorig jaar, Jaap was toen 98 en nog steeds zeer scherp van geest deed hij zijn trainingen. Jaap Brand, een bekende Nederlander in omroepeland. Hij zou in september zijn 100ste verjaardag vieren.

Albert Bek

Lees verder:

Recordermagazine.nl/im-jaap-brand

Frank Diamant (85)

Filmmaker Frank Diamant legde met zijn camera bevrijdingsbewegingen in Afrika en Latijns-Amerika vast. Zo hoopte hij een bescheiden bijdrage te leveren aan een betere wereld.

Diamant begon in 1968 als productiemedewerker bij de televisie. Een jaar later gaf hij met de documentaire-reserie *Indisch ABC* zijn visitekaartje af. Zijn volgende documentaires werden goed ontvangen en meermaals bekroond op filmfestivals. Met zijn documentaires richtte hij zich op de strijd tegen onrecht. Dat hij er het gevaar niet voor uit de weg ging, bleek in 1980, toen hij en zijn crew door militairen werden beschooten in San Salvador. Diamant werd geraakt in zijn zij.

Beeld & Geluid

Cor Doesburg (92)

Over de innovaties van radiopionier Cor Doesburg is eerder in dit nummer al geschreven. Doesburg had daarnaast een grote liefde voor muziek, in het bijzonder orgelmuziek en deze passie verenigde zich uitstekend met zijn baan als technicus bij de NRU. Hij werkte mee aan vele radioprogramma's en hoorspelen, als technicus én als muzikant. Want orgels werden vooral bij hoorspelen ingezet voor een veelvoud aan geluidseffecten.

Toen de omroepverenigingen afstand deden van de orgels – vergelijkbare geluidseffecten konden inmiddels op compactere apparatuur worden nagebootst – maakte Cor Doesburg zich hard voor het behoud van de instrumenten. Inmiddels met pensioen wijdde hij zich aan de geschiedenis van het orgel. Hij schreef het standaardwerk *Orgels bij de omroep in Nederland* (1996) en was nauw betrokken bij de restauratie van

het Pierre Palla Concertorgel in Studio 1 van het MCO in Hilversum (nu Heuvelaan Hilversum). Het orgel is nu een van de grootste originele theaterorgels in Nederland en een van de best bewaarde in

Europa. Het is zelfs geregistreerd als Rijksmonument. Hij stelde er in 2019 een boek over samen en ontving als dank voor zijn inspanningen voor 'de Nachtwacht van Hilversum' de gemeentespeld van de Gemeente Hilversum.

Liselotte Doeswijk

Lees verder:

Recordermagazine.nl/cor-doesburg

Antonie Dake (97)

Op 22 juli 2025 overleed in Den Haag Antonie C.A. Dake. Geboren in 1928 in Amsterdam, begon Dake zijn loopbaan als jurist bij het Ministerie van Landbouw en later bij de EEG in Brussel. Zijn nieuwsgierigheid en internationale blik brachten hem vervolgens naar de journalistiek: als correspondent voor onder meer *Het Parool* werkte hij in Moskou en Bonn, en later als hoofd van de parlementaire redactie bij de NOS. In 1973 richtte hij DeltaKabel Telecom op, waarmee hij een pioniersrol speelde in de opkomst van kabeltelevisie in Nederland, onder meer met het experimenteren met interactieve diensten via de tv. Dake verkocht Delta in 2000 aan Lucent "voor enkele miljoenen." Na de eeuwwisseling zette Dake zijn energie in voor twee initiatieven die zijn brede maatschappelijke betrokkenheid weerspiegelden: de denktank *Andere Publieke Omroep* (samen met onder anderen Nico Haasbroek) en *Fanack*, een onafhankelijk kennisplatform over het Midden-Oosten en Noord-Afrika.

Robert Briel

Ingeborg Elzevier (89)

De actrice met komisch talent speelde op toneel, in films en talloze televisieseries. Bekend werd ze onder meer door rollen in *De stille kracht* en *Kinderen geen bezwaar*.

Harry Geelen (86)

Limburger Harrie Geelen had een ongelimiteerde fantasie. Geelen is daarom als zeer veelzijdig te omschrijven. Animator, dichter, illustrator (voor het werk van zijn vrouw Imme Dros), regisseur, scenario- en kinderboekenschrijver, stemacteur (Wammes Waggel), tekenaar, schilder en vertaler, Harrie Geelen was het allemaal. En daarom was hij ook meervoudig prijswinnaar. De lijst van tv-programma's waarvoor hij scripts of liedjes schreef is indrukwekkend: *Oebele*, *Kunt u mij de weg naar Hamelen vertellen, meneer?*, *Peppi en Kokki*, *Q&Q*, *Barbapapa*. Hij schreef ook commercials, musicals, muziek voor Rob de Nijs en bedacht de Bommel-film *Als je begrijpt wat ik bedoel*. Tegen Frits Spits in de *Taalstaat* zei hij ooit: "Hamelen was voor mij een lang gedicht. Je had niks anders. De taal was de wijsheid van het avontuur."

Benno Roozen

Cor Groeneweg (72)

Na een loopbaan als journalist bij *Trouw* en de *Volkskrant* werd Cor Groeneweg midden jaren 80 correspondent in Brussel voor de NCRV-radio en later het *NOS Radio 1 Journaal*. Het waren de jaren waarin in de aanloop naar het Verdrag van Maastricht veel nieuws uit de Europese hoofdstad kwam, België nog in de greep was van de taalstrijd in de Voerstreek en de ondergang van de Herald of Free Enterprise in Zeebrugge. Radioman Cor wist het snel en adequaat te verslaan. In 1997 keerde hij terug naar Nederland en werd chef van de politieke redactie van de NOS-radio. In 2002 eindigde zijn radioloopbaan en werd Cor achtereenvolgens directeur Communicatie van het ministerie van Volksgezondheid en hoofd Communicatie bij het Verbond van Verzekeraars.

Evert Kooij

Ben Kastermans (69)

Ben Kastermans is 25 juli onverwacht aan een hartaanval in Spanje overleden. Jarenlang was Ben een zeer geziene technisch belichter bij NOB-DutchView en Chain.

Hylke Beerstra

Lees verder:
[Recordermagazine.nl/bert-van-rheenen/](https://recordermagazine.nl/bert-van-rheenen/)

Kitty Knappert (95)

De jonge Kitty Knappert wilde balletdanseres worden maar was naar eigen zeggen niet “slank en etherisch” genoeg en stapte op 15-jarige leeftijd over naar de revue. In die hoedanigheid was ze regelmatig in de Bussumse tv-studio's te vinden. De NCRV bood haar in 1960 een maandelijkse show aan, ze werkte er ook als choreografe. In 1962 volgde ze op uitnodiging van Dick van Bommel de regie cursus. Muziekprogramma's en het zaterdagavondamusement, waar ze haar meer dan twintig jaar praktijkervaring kon inzetten, werden haar ding. Haar populairste programma was *Ik hou van Holland*, zelf was ze het meest tevreden met een kleurenproductie over Thérèse Steinmetz, zo liet ze weten in een interview met *Het vrije volk* in 1969. Daar stak ze haar ambitie niet onder stoelen of banken: “We leven in zo'n wereld vol middelmatigheid, dan wil je toch met wat je doet er boven uitsteken.” Ze stapte in 1975 over naar de TROS die haar een vast contract aanboden, bij de NCRV had ze altijd

als freelancer gewerkt. In 1985 nam haar leven weer een nieuwe wending. Tijdens de voorbereiding van *Het derde oog* ontmoette ze haar tweede echtgenoot Rama Polderman en stortte ze zich in de esoterie. In 2014 was ze kort weer terug op televisie als een van de deelnemers in *Krasse knarren* van Omroep MAX.

Liselotte Doeswijk

Bert Kremer (80)

Bert Kremer, ‘Bertje’ voor collega's, was een geliefd cameraman, zowel van reportages als in de studio. Hij kreeg een Nederlandse Academy Award (Gouden Beeld) voor zijn oeuvre en 2014 de Hilversumse Speld omdat hij 50 jaar in het vak zat. Tegen *Spreekbuis* zei hij in 2018: “Ik vond eigenlijk alles leuk om te doen, van muziekspecials, rode lopers tot documentaires. Dééd ook alles. Ik zeg altijd: ik heb het mógen doen en ben daardoor een bevoorrecht mens, want ik heb alleen maar met echte vakmensen gewerkt.” Op *Spreekbuis.nl* en bij *Broadcast Magazine* verschenen In Memoriams, onder andere door Arthur Valkiezer.

Frans Regtien (70)

Franciscus Pius (Frans) Regtien was een baken op de redactie van *Echo*, de actualiteitenrubriek van de

KRO Radio. ‘Dwarsgebakken en ovenvers’ van de School voor de Journalistiek (Utrecht), kwam hij in 1979 bij *Echo* binnen als bureauredacteur. Een gedreven journalist, nieuwsgierig pur sang, die immer boven op het nieuws zat. Een Amsterdamse jongen uit een katholiek nest met wie het goed palaveren en lachen was, - gedoseerd tussen het harde werken door. Frans was bovendien een liefhebber en kenner van popmuziek en fanaat op met name The Beach Boys, The Band, Creedence Clearwater Revival, The Doobie Brothers, Eagles, Linda Ronstadt en andere muzikale uitventers van *americana*. Maar deze sideline vermocht het zicht op het harde nieuws niet te vertroebelen. Die nieuws- en scoopfixatie van Regtien, inmiddels de ‘stem van *Echo*’, werkte inspirerend en aanjagend op de rest van de redactie, met als meest memorabel resultaat het interview met Nelson Mandela die kort tevoren door het apartheidsregime was vrijgelaten.

Eind jaren 80 besloot Frans dat het tijd was voor ‘iets geheel anders.’ Een uitstapje naar Veronica's *Nieuwslijn* volgde, maar het ‘je bent jong en je wilt wat’-radiohuis, bleek niet te kunnen tippen aan het warme familienest van de KRO en ‘ons Franske’ haastte zich terug naar de omroep van ‘het houtje!’ Wel verruilde hij na twee jaar *Echo* voor *Brandpunt* om zich daar verdienstelijk te maken als bureauredacteur en voice-over van reportages. Na *Brandpunt* volgde een activiteiten-odyssee langs (regionale) omroepen, journalistenopleidingen, etc.

Frans had al een hartinfarct achter de rug toen hij, op vakantie in Spanje, getroffen werd door een hartstilstand met onder meer hersenschade als gevolg. Het markeerde ook het begin van een lange weg van een manhaftige aanpak van (op- en neergaande) fysieke en mentale gezondheidsproblemen. De taaie vechter en overlever Regtien ging niet bij de pakken neerzitten. Integendeel, actief alsof er niets aan de hand was, begon hij een nieuwe journalistieke carrière met een lezenswaardige blog *Hersenspingsels* en interviews met tal van omroepcoryfeeën. Daar kwam toch nog onverwacht een eind aan op zondag 15 juni jl., uitgerkend op Vaderdag. Franciscus Pius Regtien, op een

haar na 71 jaar, ‘ons Franske’, nam toen de finale weg, in de woorden van Creedence Clearwater Revival, *Up around the bend*, - de weg die wij uiteindelijk allen moeten gaan. Hij ruste in vrede!

Harold Biervliet

Bert van Rheenen – Chiel Montagne (80)

Bert van Rheenen, geboren in Uitgeest, kwam op jeugdige leeftijd met zijn ouders in Hilversum terecht. Bij de KRO mocht hij zijn stem laten horen. Dirk

Verweij, een van de eigenaren van radio Veronica, bezorgde hem een baan als omroeper (deejay) bij de zeezender. Als liefhebber van Franse muziek ging hij er door het leven onder

de schuilnaam Chiel Montagne.

Cees den Daas zette in 1971 een tv-programma voor Nederlandstalige muziek op bij de TROS. Met succes benaderde hij Van Rheenen om *Op losse groeven* (later *Op volle toeren*) te presenteren. Chiel Montagne werd voor velen het gezicht van die muziek voor ‘gewone mensen’. Piet Daalhuizen bedacht de naam van beide programma's.

Bert had meer activiteiten. Hij ontwikkelde zich als tekstschrijver en platenproducer. Zo was hij met succes betrokken bij de loopbaan van veel artiesten, onder wie Plastic People, Alexander Curly (Harm Breemer), pianist Jaap Dekker, saxofonist Clous van Mechelen, Astrid Nijgh en Rita Hovink. Een poging om zelf als zanger te scoren liep minder goed af. Daar hield het niet mee op met de muziekondernemer, die hij langzamerhand geworden was. Zo nam hij in Baarn een opnamestudio over, welke hij omdoopte in het Dutch Music Centre (DMC). Door het aantrekken van goede technici (onder wie John Sonneveld) stonden producers als Rudy Bennett en vooral Pim Koopman in de rij om er artiesten als Daniel Sahuleka, Diesel en Maywood vast te leggen. Chiel Montagne was jarenlang van alle markten thuis.

Harry Knipschild

John Ros (86)

John Ros was cameraman en later Operationeel Productie Leider bij NTS/NOS/NOB. Hij legde legendarische momenten vast voor onder meer *Open het dorp*, de *Sterrenshow* en *Elfstedentochten*.

Hylke Beerstra

Wim van Schaik (86)

Alle 35 jaren dat hij als tv-regisseur in Hilversum werkzaam was, was Wim van Schaik in dienst van de NCRV. Hij regisseerde tal van grote en populaire producties zoals *Spel zonder Grenzen*, *Zo vader zo zoon*, *Toi toi toi bij Ted* en andere shows met Ted de Braak. Daarnaast was hij betrokken bij NCRV-sportprogramma's (*Minivoetbalshow*, *Jeugd Olympische Dagen*) en bij vele muziekuitzendingen, onder andere de shows van de Jostiband.

Willem Hekhuis

John van Vliet (66)

John van Vliet kwam jaren geleden als onderhoudstechnicus in dienst van het NOB, stapte na enige tijd over naar de afdeling beeldtechniek om zich te bekwamen in het vak van shader en promoveerde vervolgens naar de functie van projectmanager. Ondertussen had het bedrijf de naam DutchView gekregen en daar was hij ook nog korte tijd voorzitter van de ondernemingsraad. Uiteindelijk stapte hij in 2026 over naar het facilitaire bedrijf EMG. John was al langere tijd ziek.

Hylke Beerstra

UIT DE ETHER

Hans Beerekamp hield sinds begin jaren 80 een rubriek bij met korte necrologieën van personen uit de internationale filmwereld, die als *The Big Sleep* verscheen in achtereenvolgens *Skoop*, *Skrien* en *De Filmkrant*; sinds enkele jaren online te raadplegen als *Hetschimmenrijk.nl*. Voor de stichting Nipkow verzamelde hij ook de namen van overleden Nederlandse radio- en televisiemedewerkers; tot voor kort werden die gegevens niet gepubliceerd, maar vanaf nu wel op [Recordermagazine.nl](https://recordermagazine.nl).

ntr: ⁶⁵
Zaterdag
Matinee
grenzeloos nieuwsgierig

Muziek voor Queen Mary

Samuel West spreker

18 OKTOBER 2025 | 14.15 uur

Het Concertgebouw Amsterdam

Early Opera Company | Christian Curnyn dirigent | Solisten: Anna Dennis, Samuel Boden, Nick Pritchard, Michael Mofidian, Samuel West

Lanier No more shall meads | Locke Music for viols | Huygens Liedereren | Purcell Come ye sons of Art, away | Celebrate this Festival | Funeral music for Queen Mary

Reserveren via de website van het Concertgebouw www.concertgebouw.nl
Vul in het veld 'kortingscode' de kortingscode **ZM1810** in.

zaterdagmatinee.nl

ntr: